

AKADEMIN FÖR HÄLSA OCH ARBETSLIV
Avdelningen för socialt arbete och kriminologi

Att åldras tillsammans

Parboendegarantin och dess etiska utmaningar inom äldreomsorgen -
biståndshandläggares och enhetschefers perspektiv

Helena Chabbani & Sandra Norlander

VT-2020

Examensarbete, Grundnivå (kandidatexamen), 15 hp
Socialt arbete
Socionomprogrammet
Examensarbete i socialt arbete

Handledare: Maria Sjölund
Examinator: Peter Öberg

Abstract

Title: Growing old together

The cohabitation guarantee and its ethical challenges within elderly care - the perspective of caseworkers and branch heads

Authors: Helena Chabbani and Sandra Norlander

The qualitative study aimed to explore the administration and execution of the cohabitation guarantee (*parboendegaranti*) in the Swedish welfare system through the perspective of the caseworkers and the branch heads within elderly care. The study provided the professionals perception of the interaction between organization, professional ethics and professional capacity for action regarding the ethical challenges that can occur processing the cohabitation guarantee. Acquiring the insight of the professional perspective the study was based on eight qualitative interviews with professionals from five Swedish municipalities that have experience with the cohabitation guarantee. The results showed that the professionals perceived the cohabitation guarantee as a human right for the elderly and similarities were found in methods to cope with ethical dilemmas such as the right to tenancy after the death of a spouse. Significant differences in how the cohabitation guarantee was executed were found which led to the conclusion that guidelines are needed.

Keywords: administration, ethical challenges, execution, cohabitation guarantee, elderly

Sammanfattning

Titel: Att åldras tillsammans

Parboendegarantin och dess etiska utmaningar inom äldreomsorgen -
biståndshandläggares och enhetschefers perspektiv

Författare: Helena Chabbani och Sandra Norlander

Den kvalitativa studien har syftat till att undersöka handläggningen och verkställigheten av parboendegarantin i det svenska välfärdssystemet ur biståndshandläggare och enhetschefers perspektiv inom äldreomsorgen. Studien har givit en inblick i hur de yrkesverksamma med erfarenhet av parboendegarantin beskrivit samspelet mellan organisation, professionsetik och professionellt handlingsutrymme i etiska utmaningar som kan uppstå under handläggningen och verkställigheten. För att erhålla en fördjupad och nyanserad kunskap kring parboendegarantins process har åtta professionella från fem olika kommuner deltagit i intervjuer där resultatet visade att alla informanter uppfattade parboendegarantin som en mänsklig rättighet för äldre. I övrigt framkom likheter i hur etiska utmaningar hanterades gällande exempelvis besittningsrätt. Studien visade även på framträdande skillnader i verkställandet av parboendegarantin vilket gav slutsatsen att riktlinjer behövs.

Nyckelord: handläggning, etiska utmaningar, verkställighet, parboendegarantin, äldre

Förord

Vi vill börja med att rikta ett stort tack till våra informanter för er tid och deltagande i vår studie, utan er hade studien inte varit genomförbar. Det har varit mycket intressant och lärorikt att höra er berätta om era erfarenheter gällande parboendegarantin. Vi vill även tacka vår handledare Maria Sjölund för din kunskap, vägledning och stöd under studiens gång. Slutligen vill vi tacka varandra för ett utmärkt och givande samarbete. Båda författarna har till lika delar ansvarat för idéskapande, litteraturgenomgång, insamlande av empiriskt material genom intervjuer, transkribering, analys samt författande av arbetet.

Gävle, juni 2020

Helena Chabbani och Sandra Norlander

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	3
1.1 Problemformulering	4
1.2 Syfte	4
1.3 Frågeställningar	5
1.4 Bakgrund	5
1.5 Relevans för socialt arbete	6
1.6 Studiens disposition.....	7
1.7 Begreppsdefinition	7
1.7.1 Handläggningsprocess och verkställighetsprocess.....	7
1.7.2. Professionsetik	7
1.7.3 Särskilda boenden	8
1.7.4 Moral och etik	8
2. Tidigare forskning	9
2.1 Urval av tidigare forskning	9
2.2 Beskrivning av den tidigare forskningen	9
2.2.1 Att fortsätta leva tillsammans som par i ålderdomen	10
2.2.2 Individualitet i ett partnerskap.....	11
2.2.3 Verkställandet av parboendegarantin	11
2.2.4 Etiska överväganden vid handläggning och verkställighet	12
2.3 Sammanfattning av den tidigare forskningen.....	13
3. Forskningsmetod	14
3.1 Forskningsdesign.....	14
3.2 Tillvägagångssätt.....	15
3.2.1 Urval och urvalsprocess	15
3.2.2 Beskrivning av intervjupersoner	16
3.2.3 Tabelltext.....	16
3.2.4 Datainsamling.....	17
3.2.5 Analysmetod.....	18
3.3 Studiens trovärdighet.....	19
3.4 Förståelse	20
3.5 Etiska överväganden	21
4. Teorianknytning	22
4.1 Människobehandlande organisationer och handlingsutrymme	22
4.2 Domänteorin.....	24
4.3 Normativ etik.....	25
5. Resultatredovisning och analys av empiri.....	27
5.1 Att fortsätta leva tillsammans som par i ålderdomen	27
5.2 Individualitet i ett partnerskap.....	29
5.3 Verkställandet av parboendegarantin	31
5.4 Etiska överväganden vid handläggning och verkställighet.....	32
6. Diskussion	37
6.1 Resultatsammanfattning	37
6.2 Resultatdiskussion.....	37
6.3 Metodreflektion	41
6.4 Förslag till vidare forskning	42

Referenslista	43
Bilagor	46
Bilaga 1. Brev till informanter	46
Bilaga 2. Intervjuguide	49

1. Inledning

I en kvällstidningsartikel skildrar Eirefelt (2015, 4 december) ett verkligt exempel där ett äldre par, 72 respektive 86 år gamla, har tvingats att leva isär även fast de varaktigt har sammanbott i över 40 år. Trots att det sedan november 2012 finns en lagstiftning i Sverige där det i prövningen av skälig levnadsnivå ska ges möjlighet för äldre att fortsätta bo tillsammans på ett särskilt boende då omvårdnadsbehov föreligger hos den ena parten. Motiveringen till beslutet handlade om att man inte ansåg det lämpligt att ett par ska bo tillsammans på ett omsorgsboende för äldre med demenssjukdom om inte båda makarna har behov av ett sådant boende. Till saken hör att maken var bosatt på ett boende för äldre med omvårdnadsbehov och hans fru var boende i en lägenhet med hemtjänst. En utredare från Socialstyrelsen har tittat på fallet och medger att han finner det konstigt att paret har fått avslag att bo tillsammans. Poängen med den nya lagen är att äldre par ska kunna sammanbo då den ena har omvårdnadsbehov, även om den andra i paret inte har något omvårdnadsbehov alls. Utredaren från Socialstyrelsen poängterar att demensboenden inte omfattas av något undantag. Det finns inga lagstadgade skäl som säger att en demenssjukdom hos den ena i paret utesluter möjligheten till att sammanbo även i ett sådant boende. Det betyder att den friska partnern ska kunna flytta med sin partner med omvårdnadsbehov oavsett vilket omvårdnadsbehov det handlar om (Eirefelt, 2015, 4 december).

Under 2012 tillkom en bestämmelse i Socialtjänstlagen vilken kallas för parboendegarantin. Det innebär att parboende ska ses ingå i det som definieras som skälig levnadsnivå och därmed har äldre rätt att fortsätta leva tillsammans på särskilda boenden trots att bara en i paret har omvårdnadsbehov (Socialstyrelsen, 2013). I 4 kap. 1 c § Socialtjänstlagen regleras parboendegarantin där det framkommer att par där den ena är beviljad särskilt boende har rätt att ansöka om att partnern ska bli medboende, även om partnern inte har något omvårdnadsbehov. Kravet är att paret varaktigt har sammanbott innan ansökan, eller om ena partnern är beviljad insats i form av särskilt boende, att paret dessförinnan varaktigt har sammanbott. Det som avgör prövningen av skälig levnadsnivå är den biståndsberättigades behov av särskilt boende, det spelar med andra ord ingen roll om den medflyttande partnern har behov av insatsen eller inte (Socialtjänstlagen, 2001:453).

I sammanhanget är det viktigt att beakta det som Söderberg (2014) beskriver som en komplex process vilket syftar till den som uppstår när den äldre ansöker om, beviljas och lämnar sin egen bostad för en flytt till ett särskilt boende. Denna process innebär en hel del övervägningar och

slutar inte när den äldre ansöker om att få flytta till ett särskilt boende. När en ansökan ska handläggas av en biståndshandläggare träffar man den äldre personen, ibland tillsammans med anhöriga eller andra närstående personer och eventuell vård- och omsorgspersonal, för att tillsammans samtala om hur vårdbehovet hos den äldre ska tillgodoses. Därefter fattar biståndshandläggaren beslut vilket sedan ska verkställas av enhetschefer på särskilda boenden. Den äldres beslut om att flytta till ett särskilt boende är inte helt lätt och denna process innebär att många personer blir involverade, bland annat den äldre och dennes anhöriga men även yrkesverksamma vilka ansvarar för beslutsfattandet och verkställandet av beslutet, alla med olika förutsättningar och villkor (Söderberg, 2014).

1.1 Problemformulering

Innan tillägget i Socialtjänstlagen under 2012 har det inte varit en självklarhet att äldre ska ges möjlighet att fortsätta bo tillsammans på särskilda boenden då det föreligger skilda omvårdnadsbehov. Lagstiftningen är tydlig med att parboende ska ingå i det som definieras som skälig levnadsnivå, vilket innebär att äldre ska kunna fortsätta bo tillsammans även då behov av ett särskilt boende bara finns hos den ena i paret. I inledningen ges ett exempel på ett äldre par som har fått avslag på sin ansökan om att fortsätta leva tillsammans även efter att lagstiftningen trädde i kraft. I exemplet bryter man mot lagen varpå det väcktes ett intresse att studera parboendegarantin. Som Söderberg (2014) beskriver så uppstår en komplex process för den äldre i samband med att en flytt blir aktuell. Därmed vill vi studera hela processen och de etiska utmaningar som yrkesverksamma kan ställas inför i samband med att en ansökan om parboendegarantin inkommer, beviljas och verkställs. Vi vill med denna studie ge ett bidrag till området då det aktuella forskningsläget visar att det inte finns så mycket forskning om parboendegarantin.

1.2 Syfte

Syftet i studien är att undersöka handläggningen och verkställigheten av parboendegarantin ur biståndshandläggare och enhetschefers perspektiv inom äldreomsorgen och därmed erhålla en fördjupad och nyanserad kunskap om parboendegarantins process. Vidare vill vi även undersöka vilka etiska utmaningar som kan uppstå och hur de yrkesverksamma hanterar dessa.

1.3 Frågeställningar

- Hur beskriver biståndshandläggare handläggningen av en ansökan om parboendegarantin?
- Hur beskriver enhetschefer på särskilda boenden verkställigheten av parboendegarantin?
- Vilka etiska utmaningar skapar handläggningen och verkställigheten för de yrkesverksamma?
- Hur hanterar biståndshandläggare och enhetschefer etiska utmaningar?

1.4 Bakgrund

I det sociala arbetet med äldre anger Socialtjänstlagen ramar för vilket stöd äldre har rätt till för att tillförsäkras ett gott liv (Torgé, 2018). Hur lagen verkställs skiljer sig åt mellan kommuner och undersökningar visar att man tolkar lagstiftningen olika. Verkställandet av parboendegarantin ser olika ut mellan kommunerna då alla är fria att själva välja de riktlinjer som ska tillämpas. En faktor som påverkar verkställandet är tillgången på särskilda boenden och således även tillgängligheten på stora lägenheter i de särskilda boendena (Torgé, 2018).

Torgé (2018) jämför två särskilda boenden och deras verkställande av parboendegarantin där författaren upptäckt skillnader i hur lagstiftningen tillämpas. På det ena särskilda boendet står den med omvårdnadsbehov på kontraktet och har rätt till boendets service som exempelvis städning och tvätt. Partnern har ett medboendebeslut men tar inte del av boendets service utan förväntas klara sig själv. Denna uppdelning av parets insatser medför att situationen upplevs stel och konstlad. Det föder vidare en osäkerhet hos personalen om de exempelvis ska städa halva eller hela lägenheten vilket ofta leder till att den friskare i paret tar på sig personalens arbetsuppgifter. Författaren beskriver vidare att man på det andra särskilda boendet särade på paret då den ena var dement. Den med omvårdnadsbehov bodde i en lägenhet på en demensavdelning och den medboende bodde i samma byggnad på en avdelning för äldre utan demensdiagnos. Denna kommun verkställde parboendegarantin i två steg. Först beviljades insatser för den i paret med omvårdnadsbehov där det ingår i skälig levnadsnivå att sammanbo med sin partner. Därefter beviljades den medboende ett separat beslut där man beviljar service

och vård på boendet utan att den medboende behöver genomgå en behovsbedömning (Torgé, 2018).

Vidare är det av vikt att beskriva vad som händer om den med omvårdnadsbehov avlider och den friska partnern blir kvar på det särskilda boendet. Vid dödsfall har en sammanboende partner rätten att överta en gemensam lägenhet i ett ordinärt boende, vilket heter besittningsrätt (Socialstyrelsen, 2013). På ett särskilt boende gäller inte besittningsrätten utan den kvarvarande partnern ska helt enkelt lämna det särskilda boendet då det endast är till för individer med omvårdnadsbehov. Det särskilda boendet liknas vid en studentlägenhet där hyresgästen sägs upp och måste flytta om denne inte studerar. Då sammanboende enligt parboendegarantin är ett relativt nytt fenomen har ännu inte en praxis utformats likt den vid studentlägenheter och besittningsrätten på de särskilda boendena hanteras även olika i kommunerna (Socialstyrelsen, 2013). Exempel finns där kommuner ansökt om att upphäva besittningsrätten för en hyresgäst med hänvisning till den nya situationen som uppstod i och med parboendegarantin. Det finns även exempel på kommuner där maken avlidit och man därefter löst besittningsproblemet i samförstånd med den efterlevande maken. Det ska poängteras att det inte är säkert att situationer som ovannämnda går att lösa i samförstånd, synnerligen inte om det råder brist på hyreslägenheter eller platser i särskilda boenden (Socialstyrelsen, 2013).

1.5 Relevans för socialt arbete

Under 2013 skickades enkäter ut till Sveriges alla 321 kommuner och de biståndshandläggare inom socialtjänsten som fattar beslut gällande parboendegarantin (Socialstyrelsen, 2013). Av de 321 kommunerna svarade 232 på enkäten vars fokus bland annat låg på att titta på antalet ansökningar till parboende på särskilda boenden både innan och efter att parboendegarantin blev lagstadgad. Innan parboendegarantin trädde i kraft i november 2012 hade 282 ansökningar inkommit till 108 kommuner. Från november 2012 fram till april 2013 kom det in 257 ansökningar till 117 kommuner. Under sex månader, direkt efter införandet av parboendegarantin, inkom det i princip lika många ansökningar som under ett helt år tidigare. Möjliga förklaringar till ökningen av ansökningar kan vara det blev lättare att ansöka då det lagstodgades som en rättighet. Det kan även handla om att efterfrågan om parboende har ökat under flera år och därmed skapat en trend (Socialstyrelsen, 2013).

1.6 Studiens disposition

Studien är uppdelad i sex avsnitt där det första består av en inledande del följt av syfte och frågeställningar, bakgrund, relevans för socialt arbete och en begreppsdefinition. Det andra avsnittet beskriver tidigare forskning inom området där läsaren ges en beskrivning av urvalet av den tidigare forskningen samt en presentation av den tidigare forskningen utifrån fyra teman som vuxit fram under studien. Det tredje avsnittet beskriver forskningsmetod där vi presenterar tillvägagångssätt, urval och urvalsprocess, beskrivning av intervjupersoner, datainsamling, analysmetod, vår förståelse och avslutningsvis etiska överväganden. I det fjärde avsnittet görs en beskrivning av de teoretiska perspektiv och begrepp som vi funnit relevanta och som kommer att tillämpas under studiens analysdel. I det femte avsnittet presenterar vi resultatet av vår empiri integrerat med en analys utifrån teorier och begrepp. Det sjätte avsnittet består av en diskussionsdel som är det avslutande avsnittet i vår studie. Avslutningsvis innehåller den sista delen en lista över samtlig litteratur som använts i studien samt bilagor.

1.7 Begreppsdefinition

1.7.1 Handläggningsprocess och verkställighetsprocess

Socialstyrelsen (2015) beskriver *handläggning* som ett tillvägagångssätt vilket betyder att ett ärende öppnas, utreds och avslutas med ett beslut. I vår studie syftar *handläggningsprocessen* till den process som uppstår i samband med att de äldre ansöker om att bo tillsammans enligt parboendegarantin tills att biståndshandläggaren fattar ett beslut i ärendet.

Verkställande innebär enligt Socialstyrelsen (2015) hur beslutet ska verkställas efter att man enligt exempelvis Socialtjänstlagen beviljats bistånd i form av ett särskilt boende. Med andra ord innebär verkställande vilka åtgärder som efter beslut i ett ärende vidtas. *Verkställighetsprocess* syftar i denna studie till den process som uppstår i samband med att en ansökan har genomgått en handläggningsprocess och insats har beviljats, när beslutet ska träda i kraft/verkställas.

1.7.2. Professionsetik

Professionsetik är enligt Blennberg (2016) ett stöd i det sociala arbetet och grundar sig i en etisk insikt och centrala etiska principer som social rättvisa, mänskliga rättigheter och människans värdighet. Akademikerförbundet SSR (2015) var först i Sverige med att presentera etiska riktlinjer för det sociala arbetet under 1980-talet. I denna studie syftar

professionsetik till olika etiska synvinklar som de yrkesverksamma behöver beakta i det sociala arbetet med äldre.

1.7.3 Särskilda boenden

Socialstyrelsen (2016) definierar *särskilda boenden* som en boendeform för äldre med omfattande omvårdnadsbehov som inte längre kan bo kvar hemma utan behöver tillgång till personal under dygnets alla timmar. I vår studie kommer begreppet särskilda boenden att användas vilket syftar till den boendeform för äldre där parboendegarantin verkställs.

1.7.4 Moral och etik

Moral är enligt Thorsén (2016) de handlingar som vi människor väljer att utföra eller inte medan *etik* är hur människan kognitivt processar valmöjligheter för vårt handlande, med andra ord hur vi reflekterar över om en handling blir rätt eller fel.

2. Tidigare forskning

I följande avsnitt beskrivs hur vi har gått tillväga för att finna relevant forskning kring vårt ämnesområde. Först görs en presentation av litteratursökningsprocessen följt av en sammanfattning av den tidigare forskningens viktigaste resultat kopplat till denna studies ämnesområde, vilket kommer att presenteras utifrån fyra teman.

2.1 Urval av tidigare forskning

De inkluderingsfaktorer vi beaktat för att välja ut relevant forskning är att det ska gå att göra kopplingar till parboendegarantins handläggnings- och verkställighetsprocesser. För att bedöma om innehållet i de sökträffar vi fick var användbara eller inte läste vi igenom artiklarnas abstract och valde på så sätt ut artiklar för vårt ämnesområde.

Litteratursökningen inleddes genom att använda söktjänsten Discovery. De första sökningarna omfattade endast resultat som var ”peer reviewed” med syfte att få fram publicerade forskningsresultat som håller hög standard. Första sökningen inkluderade endast svenska sökord, *äldre* och *särskilda boenden* eller *sammanboende*, vilket gav 15 sökresultat. Av dessa valdes endast en artikel ut som relevant för studien. Andra sökningen gjordes i samma sökmotor men för att bredda sökningen användes de engelska sökorden *couples* and *spouses* and *nursing homes* vilket gav 458 sökträffar. Sökningen avgränsades genom att klicka i ”peer reviewed” samt årsintervallet 2010–2020, för att finna så ny och relevant forskning som möjligt där vi fick 248 sökträffar. Av dessa valdes tre artiklar ut. För att bredda sökningen ytterligare användes sökmotorn Google Scholar med sökorden *couples*, *assisted living*, *co-resident* och *spouses* med 1840 sökträffar. Av dessa valdes fyra artiklar ut då de belyser aspekter gällande vårt ämnesområde. Sist googlades meningen ”Äldres rätt att fortsätta bo tillsammans i äldreboende” där tre intressanta resultat hittades från Socialdepartementet och Socialstyrelsen som inte är artiklar men som är av stor relevans för studien. Sammantaget finns få svenska studier om parboendegarantin, däremot flertalet svenska och internationella studier om äldre. Denna studie omfattas av sju svenska källor respektive fyra internationella källor.

2.2 Beskrivning av den tidigare forskningen

Fyra teman kopplat till vårt ämnesområde har identifierats vid genomgång av tidigare forskning. Det första handlar om *att fortsätta leva tillsammans som par i ålderdomen* där man belyser möjligheten att vara sammanboende kopplat till mående hos äldre individer. Det andra

temat är *individualitet i ett partnerskap* vilket lyfter fram vikten av att man är en egen individ och att det kan bli problematiskt när man ser sig som just ett par, dvs en enhet och inte som två enskilda individer. Det tredje temat är *verkställandet av parboendegarantin* vilket belyser hur parboendegarantin hanteras på särskilda boenden i samband med verkställandet. Det fjärde och sista temat är *etiska överväganden vid handläggnings- och verkställighetsprocessen* där etiska utmaningar och dilemman som yrkesverksamma kan ställas inför under handläggnings – och verkställighetsprocessen i arbetet med de äldre och parboendegarantin belyses. De fyra teman som vi kunnat urskilja samt de artiklar och övriga källor som vi hittat kopplat till dessa teman kommer att presenteras nedan.

2.2.1 Att fortsätta leva tillsammans som par i ålderdomen

Under 2012 trädde parboendegarantin i kraft som ett tillägg i socialtjänstlagen vilket möjliggör för äldre att fortsätta bo tillsammans på särskilda boenden då det föreligger skilda omvårdnadsbehov (Socialstyrelsen, 2013). Det handlar om att leva upp till de ledord som ska prägla äldrepolitikerns utveckling nämligen delaktighet, välbefinnande och valfrihet (Socialdepartementet, 2012). Harnett och Jönsson (2014) belyser denna aspekt, att det ska vara de äldre individernas val om man vill fortsätta leva tillsammans eller inte. Det är med andra ord inte kommunens sak att avgöra när det är dags för par att skiljas åt. Vidare beskriver Ask, Langballe, Holmen, Salbeak och Tambs (2014) att om den i paret som har störst omvårdnadsbehov skulle flytta till ett särskilt boende så har det visat sig vara en stor risk för den kvarvarande att få nedsatt psykisk hälsa och livskvalité. Det handlar om att den kvarvarande partnern mår sämre utan sin partner med omfattande omvårdnadsbehov, att man skiljs åt ofrivilligt vilket ger en känsla av stor ensamhet vilket relateras till lägre livskvalité. Forskning visar även att den som blir ensam kvar i hemmet ofta mår psykiskt sämre och upplever en ökad benägenhet till ångest samt depressioner (Ask et al., 2014). Påståendet bekräftas även av andra forskare som menar att äldre mår bättre när de får åldras tillsammans med sin partner jämfört med att leva ensam (Guan, Li, Sun, Wang & Wu, 2015). Den tidigare forskningen pekar vidare på att sociala relationer har en mycket viktig påverkan på den fysiska och mentala hälsan för äldre på det särskilda boendet. Intima och sociala relationer är med andra ord av fortsatt stor vikt på äldre dagar varpå fokus gällande stöd till de äldre bör beröra både delade och skilda situationer (Kemp, Ball & Perkins, 2015).

2.2.2 Individualitet i ett partnerskap

Socialtjänstlagen talar tydligt om att äldreomsorgen ska vara individanpassad och beskriver även mål om jämlikhet där Harnett och Jönsson (2014) drar slutsatsen att jämlikhet rankas högt men inte lika högt som att äldreomsorgen är individanpassad. Torgé (2013) belyser vikten av att intervjuer inte bara sker i par utan även individuellt när man vill undersöka hur par uppfattar sin livssituation när den ena i paret har ett större vårdbehov än den andra. Det finns en överhängande risk att man ser sig själva som en enhet och bortser från enskilda uppfattningar vid intervjuer tillsammans. Socialstyrelsen (2013) visar även vikten av att utreda båda sökandes behov och även ge möjligheten till provboende så att den medföljande får en möjlighet att testa boende på särskilt boende samtidigt som man behåller sitt ordinära boende. Torgé (2018) menar att de organisatoriska och sociala faktorer som påverkar en partner som går från att vara en besökare till att bli en boende kan vara många och för att skapa en känsla av sammanhang har det visat sig vara bra att låta den medföljande själv få bestämma i vilken utsträckning de vill ta del av servicen på boendet. Sandhu, Kemp, Ball, Burgess och Perkins (2013) menar att den i ett par som har minst omvårdnadsbehov har visat sig begränsas i sina möjligheter till sociala relationer. Ask, Langballe, Holmen, Salbeak och Tambs (2014) beskriver vidare att i en relation där den ena lider av demens har det också visat sig att den friskare partnern drabbas av stress och oro som dessutom förstärks om man blir ensam kvar i hemmet om ens partner hamnar på ett särskilt boende. I motsats belyser Ghazanfareon Karlsson (2006) att äldre medvetet väljer att leva på varsitt håll när de träffar en partner senare i livet, något som på engelska benämns som living apart together, LAT. Forskningen visar alltså att det är vanligt bland äldre som träffar en partner senare i livet att aktivt välja ett särboförhållande. Vidare beskriver Bildtgård och Öberg (2015) hur möjligheten att leva i en relation höjer livskvalitén hos de äldre. Att träffa en partner sent i livet har många positiva effekter och författarna beskriver att de äldre hellre är beroende av en ny partner än sina barn. De äldre beskriver att de äldre känner sig som en mindre belastning för sina barn vilket därmed ger de äldre en ökad känsla av självständighet.

2.2.3 Verkställandet av parboendegarantin

Enligt 4 kap. 1 c § Socialtjänstlagen beskrivs att samborna eller makarna ska beredas plats i samma boende om den med omvårdnadsbehov har ett biståndsbeslut gällande särskilt boende (Socialstyrelsen, 2013). Samma boende som begrepp förklaras inte exakt och kan i realiteten betyda samma rum likväl som varsin lägenhet inom samma särskilda boende. En stor oro som skildras inom flertalet kommuner kopplat till verkställandet av parboendegarantin handlar om

ekonomisk belastning då efterfrågan om parboendegarantin ökar i takt samtidigt som bostadsbristen ökar. Personal på boenden kan uppleva svårigheter med för många boenden på enheterna som dessutom har vitt skilda omvårdnadsbehov (Socialstyrelsen, 2013). Förutsättningarna för att verkställa parboendegarantin kan därför se olika ut och Torgé (2018) beskriver tydligt en jämförelse mellan två kommuner och deras verkställandet av parboendegarantin. En av kommunerna ger enbart den extra omsorgskrävande individen rätten till service på det särskilda boendet, medan den andra kommunen ger båda i paret beslut om rätt till service och stöd.

2.2.4 Etiska överväganden vid handläggning och verkställighet

Den tidigare forskningen ger både tydliga som subtila exempel på när man ställs inför etiska dilemman som och ena sidan får bra konsekvenser men och andra sidan inte. Socialt arbete är enligt Svensson, Jönsson och Laanemtes (2008) allsidigt, föränderligt och inte helt logiskt grundat. Då människor är olika kräver det sociala arbetet improvisationsförmåga samt ett förhållningssätt som gör att man klarar av att göra bedömningar och reflektioner utifrån varje situation (Svensson et al., 2008). Vidare beskriver Torgé (2020) dilemmat om ”att vara mitt emellan” både för maken till den omsorgskrävande och för personalen på ett särskilt boende. Maken hamnar varken i kategorin insider eller outsider och slits mellan att släppa taget om vårdnaden av sin maka eller fortsätta vårda. Vidare beskriver författaren hur personalen å ena sidan vill underlätta för maken genom att ta över vården, samtidigt som de ser värdet i att låta paret behålla sina rutiner kring vårdandet.

I Prop. 2011/12:147 framförs det etiska förslaget som gör anspråk på att äldre individer ska ges värdighet i den kontakt de har vid exempelvis utredning och bedömning av biståndsinsatser. Osökt för det tankarna till Torgé (2018) som i sin studie visar på hur olika kommuner i Sverige väljer att tolka parboendegarantin och även de olika sätt som den kan verkställas på. Dessa olikheter bland kommunerna kommer naturligtvis få konsekvenser för den medflyttande maken och ett exempel är när Torgé beskriver att den medflyttande maken antingen får ta del av servicen på boendet eller inte.

Slutligen påvisar Socialstyrelsen (2013) att det skiljer sig i hur kommuner väljer att hantera den belägenhet som uppstår om den biståndsberättigade avlider och den medflyttande blir kvar i en bostad ämnad för parboende. Sveriges kommuner och landsting har i cirkulär 12:51 kommit med rekommendationer som är kopplade till hyreslagstiftningen och besittningsskyddet med

avsikt att underlätta för kommunerna. Socialstyrelsen fann dock att kommuner valt bort rekommendationerna lika mycket som de har skapat egna individuella lösningar. I övrigt lämnar Socialstyrelsen ett stort spelrum för kommunerna att tolka hur parboende kan verkställas då det kan verkställas i samma rum, olika rum eller olika lägenheter under förutsättning att makarna uppfattar att de sammanbor.

2.3 Sammanfattning av den tidigare forskningen

Den tidigare forskningen visar att det finns ett samband mellan god livskvalitet och möjligheten att få leva tillsammans som ett par även in i ålderdomen (Ask, Langballe, Holmen, Salbeak & Tambs 2014; Harnett & Jönsson, 2014). Den tidigare forskningen har påvisat skillnader vad gäller huruvida de äldre vill fortsätta leva tillsammans samt kommunernas möjligheter att verkställa parboendegarantin (Bildtgård & Öberg, 2015; Ghazanfareon Karlsson 2006; Socialstyrelsen, 2013; Torgé, 2018). Utmärkande för all forskning är att den genomgående visar de etiska utmaningar som yrkesverksamma, äldre och anhöriga ständigt ställs inför och de olika strategier som krävs för att kunna hantera dessa (Socialstyrelsen, 2013; Torgé, 2018; Torge, 2020). Sammantaget ha den tidigare forskningen varit till hjälp när vi ska knyta an till vår empiri med utgångspunkt i syfte och frågeställningar kopplade till parboendegarantin.

3. Forskningsmetod

I följande avsnitt presenterar vi studiens tillvägagångssätt vilket omfattar val av metod, urval av intervjupersoner, datainsamling och vilka analysverktyg som använts. Vidare kommer vi att diskutera etiska överväganden samt begrepp kopplat till kvalitetsbedömningar som validitet, reliabilitet och generaliserbarhet.

3.1 Forskningsdesign

Denna studies syfte och frågeställningar har besvarats genom semistrukturerade intervjuer med åtta informanter. Bryman (2008) beskriver att man kan utforma en semistrukturerad intervju på olika sätt. Vanligt är att forskaren väljer ut ett antal övergripande frågor för att under intervjun ställa följdfrågor. I denna studie har vi utgått från övergripande frågor men ställt många följdfrågor utifrån informanternas beskrivningar vilket bidrog till att informanterna reflekterade mycket i sina svar. Intervjuer är en central metod inom den kvalitativa forskningen och genom intervjuer med olika personer kan man som forskare få en bild av olika förhållanden som råder inom en viss social miljö, eller en bild av människors känslor och upplevelser (Eriksson-Zetterquist & Ahrne, 2015). Ursprungligen hade intervjuer tänkts genomföras genom fysiska besök och via Skype för att nå ett större geografiskt område (Kvale & Brinkmann, 2014). På grund av den rådande samhällssituationen med Covid-19 har alla intervjuer genomförts via Skype. Inför intervjuerna har vi bitt om tillåtelse att få spela in intervjutillfälle med avsikt att underlätta transkriberingsprocessen och ge oss möjlighet att vara helt närvarande vid intervjutillfället.

Att studera något induktivt innebär att studera något utan en förutbestämd hypotes vilket innebär att teorier och begrepp växer fram under studiens gång (Kvale & Brinkmann, 2014). Vi har under studiens gång förändrat våra ursprungliga teoretiska analysverktyg då vi har varit lyhörda inför vad materialet visar och därefter sökt lämpliga teoretiska perspektiv. Vidare började vi med att skriva ett renodlat resultatavsnitt vilket innebär att teoretiska begrepp inte har styrt våra resultat. Syftet har varit att komma nära informanternas berättelser. Efter sammanställandet av resultatet har vi valt ut teorier och begrepp som ansågs möjliga att applicera på resultatet. Slutligen har vi analyserat genom att pendla mellan teori och empiri för att därigenom integrera dessa delar i ett gemensamt analysavsnitt. Efter genomförandet av två intervjuer insåg vi att de berättelser vi fick till oss speglade de teman som vi kunna urskilja i

den tidigare forskningen. Därför valde vi att i efterhand tematisera intervjuguiden för att underlätta genomgången och sammanställningen av materialet.

3.2 Tillvägagångssätt

3.2.1 Urval och urvalsprocess

Vi hade en tanke om att det vore intressant att intervjua flertalet biståndshandläggare och enhetschefer utan att avgränsa oss till någon specifik grupp. Dock insåg vi att risken skulle kunna vara att vi får in spekulativa resultat då alla kanske inte har erfarenhet av parboendegarantin. För att undvika det har vi avgränsat studien genom att endast intervjua informanter med erfarenhet av parboendegarantins handlägningsprocess eller verkställighetsprocess. I sökandet efter informanter har vi kombinerat ett snöbollsurval med ett strategiskt urval. Ahrne och Svensson (2015) beskriver att snöbollsurvalet innebär att forskaren börjar med att genomföra en intervju med en person som har erfarenhet och kunskap gällande det fenomen som studeras. Nästa steg i snöbollsurvalet är att forskaren frågar informanten efter tips och kontaktinformation till andra personer vilka har erfarenhet av det som studeras. På så sätt kan forskaren leta sig framåt i sökandet efter informanter (Ahrne & Svensson, 2015). Strategiskt urval innebär att forskaren väljer ut sina informanter utifrån specifika variabler, som exempelvis kön, yrke eller ålder. Syftet med ett strategiskt urval är att med en mindre mängd informanter erhålla ett så innehållsrikt urval som möjligt för att besvara sin forskningsfråga (Öberg, 2015).

Vi har genomfört ett strategiskt urval genom att enbart intervjua informanter vilka har erfarenhet av parboendegarantin. Vidare har ett snöbollsurval använts genom att vi först har hört av oss till biståndshandläggare och enhetschefer vilka har erfarenheter och upplysningar gällande parboendegarantin, alltså som har beslutat och verkställt den typen av beslut. I nästa steg av snöbollsurvalet gav biståndshandläggare och enhetschefer oss kontaktinformation till andra biståndshandläggare och enhetschefer, vilket har givit oss ytterligare information och synpunkter. I kontakt med en enhetschef fick vi kontaktuppgifter till en samordnare som tidigare har varit yrkesverksam som biståndshandläggare. Samordnaren har i sin nuvarande tjänst ett tätt samarbete med biståndshandläggarna och handleder dem vid behov i sina ärenden. Av den anledningen fann vi det mycket relevant att komplettera vårt underlag med information och synpunkter från en informant som har varit med och tagit fram rutiner för handläggarna att använda vid handlägningsprocessen gällande parboendegarantin. Denna kombination av urval har varit användbar då vi har fått en helhetsbild hur processerna kan se ut från beslutsfattandet

till verkställandet samt vilka eventuella etiska utmaningar som kan uppstå, vilket går i linje med studiens syfte och frågeställningar.

3.2.2 Beskrivning av intervjupersoner

Vi har intervjuat åtta personer, fyra biståndshandläggare, tre enhetschefer och en samordnare vilka alla har erfarenhet av parboendegarantin. Vi har valt att avidentifiera vilken kommun, arbetsplats och vem intervjuerna har genomförts med. Valet att anonymisera informanterna har gjorts då vi har strävat efter att skydda dem. En enhetschef och en biståndshandläggare är yrkesverksamma inom samma kommun, ytterligare en enhetschef och två biståndshandläggare är yrkesverksamma inom samma kommun och de övriga tre informanterna är yrkesverksamma i olika kommuner. Fem informanter är utbildade socionomer, en är utbildad undersköterska, en är utbildad sjuksköterska med diverse ledarskapsutbildningar och en är utbildad vårdbiträde och har studerat nationellt ledarskap på högskola. Vi har givit samtliga informanter kodnamn och har delat upp de kommuner där de är yrkesverksamma efter befolkningsstorlek.

Sveriges kommuner och landsting (SKL) definierar storstäder, större städer och kommuner nära större stad, mindre stad/tätort samt landsbygdskommun (SKL, 2017). Storstäder är en kommun med minst 200 000 invånare och minst 200 000 invånare i den största tätorten. Större städer är en kommun med minst 50 000 invånare och minst 40 000 invånare i den största tätorten. En mindre stad/tätort är att kommunen har mer än 15 000 men mindre än 40 000 invånare i den största tätorten. En landsbygdskommun har en befolkningsmängd mindre än 15 000 invånare i största tätorten (SKL, 2017). SKL har fler indelningar i sina tabeller men då vi endast är intresserade av storlek har vi valt att enbart tillämpa storleksindelning.

3.2.3 Tabelltext

I tabell 1 redogörs för informanternas bakgrundsinformation där yrke och kommunstorlek i den stad de är yrkesverksamma framgår. Det framgår även information om yrkesverksamma år i sin nuvarande yrkesroll och hur många ärenden gällande parboendegarantin som personen har erfarenhet av. Det görs även en redogörelse för hur informanterna kommer att benämnas under studiens resultatavsnitt.

Tabell 1. Bakgrundsinformation om informanterna

Informanter	Yrkesverksamma år i nuvarande yrkesroll	Antal ärenden enligt parboendegarantin	Kodnamn
Biståndshandläggare i en liten stad/tätort	5 år	7	B1
Biståndshandläggare i en landsbygdskommun	1 år	3	B2
Biståndshandläggare i en liten stad/tätort	20 år	8	B3
Biståndshandläggare i en liten stad/tätort	6 år	6	B4
Enhetschef i en liten stad/tätort	20 år	5	E1
Enhetschef i en landsbygdskommun	5 år	10	E2
Enhetschef i en liten stad/tätort	15 år	8	E3
Samordnare i en större stad	3 år	30	S1

3.2.4 Datainsamling

Vid intervjutillfället valde vi att utse en av oss som huvudintervjuare medan den andra fanns med för att lyssna och stödja vid behov. Vid transkriberingen har vi valt att lyssna igenom varje intervju tre gånger på varsitt håll. Vi har under lyssnandet gått tillbaka och lyssnat efter nyanser i ljudfilen som har antecknats ordagrant på varsitt håll. Vi har genom hela studien haft en öppenhet för att de teman som ligger till grund för studien och som vi kunnat urskilja ur den tidigare forskningen kan komma att förändras under studiens gång. Därefter har vi lyssnat igenom intervjun tillsammans för att slutligen jämföra våra nedskrivna transkriberingar. På så sätt har vi lyssnat in nyanser utan att påverka varandra och har därefter jämfört våra transkriberingar för att se om dessa överensstämde med varandra eller om vi tolkade olika saker. Det vi konstaterade var att vi båda tolkade samma saker och att de tre teman som vi funnit i den

tidigare forskningen gick att återfinna i alla intervjuer och vi fann ytterligare ett gemensamt tema, nämligen *etiska överväganden vid handläggnings- och verkställandeprocessen*. Slutligen lyssnade vi igenom intervjuerna en gång till och valde ut de mest relevanta delarna för vår studie vilket utgör de färdiga transkriberade texterna och det empiriska materialet för vår resultatdel.

3.2.5 Analysmetod

Vi har använt oss av en hermeneutisk tolkning vid genomgång av det empiriska materialet. Enligt Kvale och Brinkmann (2014) omfattar hermeneutiken tillvägagångssätt gällande tolkning av texter. Tillvägagångssättet syftar till att möjliggöra för forskaren att få en djupare förståelse av det man studerar. Tillvägagångssättet handlar om att gå igenom de olika delarna av intervjun och tolka dessa separat för att sedan relateras till helheten, på så sätt ges forskaren en uppfattning om innehållets mening (Kvale & Brinkmann, 2014). Vid transkribering av intervjuerna och genomförandet av den hermeneutiska tolkningen har vi tolkat olika delar av intervjuerna separat och därigenom blivit medvetna om innehållets mening. Vi har på så sätt funnit likheter med de teman som kunnat urskilja i den tidigare forskningen och har även kunnat urskilja ytterligare ett tema. I kombination med den hermeneutiska tolkningen har vi genomfört en innehållsanalys och kodning. Öberg (2015) beskriver att en innehållsanalys karaktäriseras av vilka händelser, karaktärer och teman som kan åskådliggöras ur intervjuerna. Vid genomgången av vårt empiriska material insåg vi att de teman som förekom i den tidigare forskningen kunde urskiljas i alla intervjuer och vi har även hittat ytterligare ett tema.

Vidare beskriver Kvale och Brinkmann (2014) att kodning handlar om att kategorisera de uttalanden som framkommer i intervjun. Först läser forskaren igenom sitt utskrivna material och kodar de avsnitt som är relevanta. Kodning betyder att forskaren går igenom sitt textmaterial steg för steg och knyter avsnitt till nyckelord vilket medför att det blir lätt att gå tillbaka och identifiera vissa uttalanden som intervjudpersonerna har gjort. Det handlar om att jämföra data och finna likheter respektive skillnader i uttalandena (Kvale & Brinkmann, 2014). Vi har läst igenom vårt material och kodat avsnitt som varit relevanta utifrån våra teman. På så sätt har sammanställandet av de resultat som framkommit ur intervjuerna underlättats. Det är i sammanhanget viktigt att nämna det Rennstam och Westerfors (2015) beskriver som att reducera. Det innebär att välja bort och inkludera visade delar av sitt material. Vi har valt bort delar som inte har varit relevanta för studiens syfte och frågeställningar och som skulle riskera att ge en missvisande bild om de inkluderades. På så sätt har delar valts ut som skapar en god representation av materialet (Rennstam & Westerfors, 2015). Genom denna kombination av

analysmetoder har vi kunnat urskilja viktiga uttalanden ur varje intervju. Med andra ord har vi eftersträvat att ge en så nyanserad beskrivning som möjligt av de resultat som empirin har givit oss på ett rättvist sätt.

3.3 Studiens trovärdighet

I en vetenskapligt grundad studie syftar *validitet* till undersökningens giltighet, dvs om vald metod undersöker det den påstås ska undersöka (Sohlberg & Sohlberg, 2019). I en kvalitativ studie handlar det om huruvida vald metod, i vårt fall intervjuer, undersöker det fenomen som faktiskt ska undersökas. För att öka studiens validitet har vi kontinuerligt beskrivit vad vi har gjort. Vidare har vi utifrån de givna premisserna, vårt syfte och frågeställningar, försökt dra korrekta slutsatser vilket innebär att vi genom hela studien har återkopplat till syfte och frågeställningar. Enligt Kvale och Brinkmann (2014) innebär det att man genom studiens gång säkerställer att man undersöker det man har för avsikt att undersöka.

Reliabilitet innebär huruvida de resultat som framkommer i studien kan anses vara tillförlitliga, om de resultat man kommit fram till skulle bli desamma om studien genomfördes vid andra tidpunkter och av andra forskare (Kvale & Brinkmann, 2014). När man undersöker människor och mänskliga processer menar Kvale och Brinkmann att det man undersöker förändras med tiden, då samhällskontexter ständigt är i förändring. Reliabilitet är inte ett särskilt använt och adekvat begrepp i kvalitativ forskning utan begrepp som *transparens* och *trovärdighet* har större relevans.

En viktig aspekt inom den kvalitativa forskningen är studiens *transparens* vilket påverkar studiens trovärdighet (Svensson & Ahrne, 2015). Enligt Sohlberg och Sohlberg (2019) betyder det huruvida studien kan diskuteras och kritiseras vilket påverkas av hur forskaren förhåller sig till tidigare forskning, sina erhållna resultat, val av metoder samt hur forskaren har tolkat sitt material. Läsaren ska alltså kunna följa forskarens process genom beskrivningar, tolkningar och resonemang samt kunna urskilja när forskaren hänvisar till tidigare forskning eller kommer med egna tributer och tolkningar (Sohlberg & Sohlberg, 2019). Vi har återgivit en detaljerad beskrivning av studiens alla delar och separerat det andra författare säger och våra egna tolkningar. Därigenom har vi strävat efter att läsaren ska kunna följa vår process genom hela studien.

Generaliserbarhet handlar om huruvida man kan generalisera sina resultat, dvs förklara de resultat man genom studien kommit fram till som giltiga i en större population och i ett annat sammanhang än det man har studerat (Kvale & Brinkmann, 2014). Vi har intervjuat åtta personer, fyra biståndshandläggare, tre enhetschefer och en samordnare. Resultatet av intervjuerna är en fördjupad inblick i hur intervjupersonerna resonerar gällande parboendegarantin. Svensson och Ahrne (2015) beskriver att ett sätt att öka generaliserbarheten är att jämföra sin egen studie med andras. Det innebär att om andra har genomfört liknande studier och kommit fram till liknande resultat så kan trovärdigheten för den egna studiens resultat öka. Författarna beskriver vidare teoretisk generaliserbarhet vilket syftar till att relatera sina resultat till allmänna teoretiska ramverk och begrepp snarare än att överföra dessa till exempelvis andra personer, situationer eller tidpunkter. Istället menar författarna att man ställer sig frågan vad det som studerats är ett exempel på och huruvida teorier och begrepp ger en korrekt bild av de viktiga samband som studerats (Svensson och Ahrne, 2015). I den tidigare forskningen inom ämnesområdet finner vi likande resultat som i denna studie men har även kunna urskilja nya resultat. Dessa resultat handlar bland annat om skillnader i huruvida de yrkesverksamma har erfarenhet av andra relationsformer än där det finns en kärleksrelation i samband med parboendegarantin. Vi har utifrån de teorier och begrepp som ligger till grund för studien på ett nyanserat sätt relaterat teori med empirin, dvs informanternas berättelser av sina upplevelser och hur dessa kan förstås och förklaras med hjälp av teorier och begrepp.

3.4 Förförståelse

Parboendegarantin är ett nytt område för oss båda. Däremot har vi viss förkunskap om äldreomsorgen då en av oss har varit yrkesverksam inom området. Det kan delvis vara till fördel då man har en medvetenhet om hur olika processer inom äldreomsorgen fungerar och det kan tillika vara en risk då det kan påverka resultaten och objektiviteten i samband med studien. Objektivitet beskrivs av Kvale och Brinkmann (2014) som en viktig aspekt inom den kvalitativa forskningen, huruvida den erhållna kunskapen i studien kan uppfattas som objektiv eller inte. Vi har därför varit noga med att skilja på våra egna erfarenheter och den information vi fått till oss i samband med studien. Att förförståelsen kan ha påverkat studien går inte helt att utesluta men eftersom vi inte har erfarenhet av parboendegarantin och är medvetna om vår förförståelse är förhoppningen att vi har lyckats förhålla oss objektiva.

3.5 Etiska överväganden

Kvalitativ forskning bygger på allmänna riktlinjer kring etiska överväganden vilket är det informerade samtycket, konfidentialitet och konsekvenser (Larsson, 2005). Författaren beskriver att det informerade samtycket handlar om att ge sina informanter information gällande den studie som ska genomföras samt ge dem möjlighet att själva välja om de vill medverka eller inte. Det innebär att studiens syfte, struktur samt eventuella fördelar eller risker gällande deltagandet i studien ska presenteras. Det är även viktigt att informanterna informeras om att de när som helst kan avbryta intervjun eller välja att inte svara på vissa frågor (Larsson, 2005). Det informerade samtycket har beaktats genom att skicka ut ett brev till informanterna där de informeras om studiens syfte, tillvägagångssätt, vad materialet från intervjuerna kommer att användas till samt att deltagandet bygger på frivillighet. Informanterna har även fått behålla ett exemplar av den skriftliga informationen, för att ges möjlighet att återkomma till oss och samtliga informanter har själva tackat ja till att dela i studien. I intervjusituationen har vi kortfattat upprepat informationen om de etiska aspekterna. Vidare beskriver Larsson att det är mycket viktigt att man inte ska kunna urskilja vem som har intervjuats, närmare bestämt ska informanten och det som sägs vara konfidentiellt och att personuppgifterna ska förvaras på ett säkert sätt. Sist belyser författaren att det är viktigt att som forskare reflektera över undersökningens konsekvenser, alltså om vinsten av ny kunskap och de eventuella men det kan medföra hos intervjupersonen. Om risken att skada informanterna väger tyngre än ny kunskap ska man som forskare avstå från att genomföra undersökningen (Larsson, 2005). Genom att informanterna har tagit del av skriftlig och muntlig information både före och vid intervjutillfället gällande studien och dess syfte, informerats om att deltagandet är frivilligt och att informationen de lämnar inte kommer att kunna identifieras samt reflekterat över att informanterna inte kommer att skadas av undersökningen, har vi säkerställt de etiska aspekterna.

4. Teorianknytning

Följande avsnitt inleds med att förklara människobehandlande organisationer och handlingsutrymme vilka är relevanta begrepp för studien. Därefter presenteras de två teorier som valts för att analysera genomförda samtalsintervjuer med biståndshandläggare, enhetschefer och samordnare.

4.1 Människobehandlande organisationer och handlingsutrymme

I denna studie befinner sig informanterna i en människobehandlande organisation inom välfärdssektorn. Enligt Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) ses den människobehandlande organisationen (MBO) som ett moraliskt projekt vars uppgift är att skydda sina klienter och ha deras bästa i åtanke samtidigt som samhällets intressen ska tillfredsställas. MBO som organisation och begrepp är högst relevant för denna studie då informanterna befinner sig inom denna typ av organisation vars främsta uppgift är att bedöma, utreda och sortera de människor de kommer i kontakt med (Sallnäs, Wiklund & Östberg, 2012). Beroende på vilken typ av tjänst den människobehandlande organisationen utför till sina klienter kan man enligt Svensson et al. (2008) finna kategorierna *People-processing technologies* (Kategoriserande), *People-sustaining technologies* (Bevarande) och *People-changing technologies* (Förändrande). Inom den *bevarande* kategorin ryms äldreomsorgen vilken har som mål att bevara sina klienters välmående och trygghet utan att förändra något ytterligare och kan exempelvis tillhandahålla hemtjänst för att bevara möjligheten för äldre att fortsätta bo kvar hemma (Sallnäs et al., 2012). Här finns ytterligare ett skäl till att MBO är användbart för studien då det är inom äldreomsorgen vi finner studiens yrkesverksamma vilka handlägger eller verkställer parboendegarantin.

I sammanhanget kan de yrkesverksammas *handlingsutrymme* nämnas då det är en del av deras arbete och då studien har undersökt hur handlingsutrymmet gestaltar sig i deras yrkesutövning. Enligt Blomberg och Dunér (2015) har biståndshandläggaren inom äldreomsorgen en plikt att tjäna demokratin genom att bevilja stöd och hjälp via de lagar som deras offentliga verksamhet styrs av. Det kan ses som biståndshandläggarens etiska grundrelationer vilka mynnar ut i ett ansvar för individerna som äldreomsorgen stöttar samtidigt som de är bundna av att inte hamna i konflikt med varken samhällets medborgare eller den egna organisationen. Biståndshandläggaren kan hamna i kläm mellan klient och organisation och här krävs det enligt Svensson et al. (2008) en stor improvisationsförmåga då regler och struktur inte ger alla svar i

arbetet. Det handlar om förmågan att använda sitt handlingsutrymme och den möjlighet att välja hur man ska agera. Biståndshandläggaren kallas även frontlinjebyråkrat eller gräsrotsbyråkrat vilket innebär att de befinner sig öga mot öga med de äldre, ålagda av välfärdsstaten att fördela dess resurser (Blomberg & Duner, 2015; Svensson et al., 2008). Med hänsyn till klienters individuella behov kommer lagar att tolkas och beslut att fattas, vilket gör att frontlinjebyråkraten har omvandlat de kommunala riktlinjerna samt den nationella policyn till deras yrkesutövning (Blomberg & Dunér, 2015). Swärd och Starrin (2016) beskriver att gräsrotsbyråkraten i sitt yrkesutövande har en frihet att handla i relation till de klienter de möter då de ska följa lagar men även förväntas använda sitt sunda förnuft till att lösa etiska dilemman. Biståndshandläggaren ska ta beslut utifrån individuella bedömningar av omständigheter i enskilda ärenden vilket aldrig får göras rutinmässigt (Blomberg & Dunér, 2015). Beslut fodrar hänsyn och eftertanke då biståndshandläggaren i sitt möte med klienter kommer konfronteras med frågor av personlig karaktär, etiska dilemman och intressekonflikter. Dessutom är de riktlinjer, mål och lagar som biståndshandläggaren ska följa ofta otydliga, vilket enligt Blomberg och Dunér innebär att man ständigt behöver göra egna tolkningar i sin praktik. På så sätt skapas biståndshandläggarens handlingsutrymme vilket blir nödvändigt och viktigt för att kunna utöva sin profession vilket kräver biståndshandläggarens reflektioner över rimligheten i sitt agerande (Svensson et al., 2008). I interaktionen mellan biståndshandläggare, de äldre och andra berörda sker en beslutsprocess vilken Blomberg och Dunér (2015) ser som ett händelseförlopp som tar sin början i de äldres ansökan och avslutas med bifall eller avslag på ansökan.

Ramarna för biståndshandläggarens beslutsprocess och därmed deras handlingsutrymme rymms mellan organisatoriska villkor, rättsliga villkor och moraliska villkor som ger deras yrkesutövning (Blomberg & Dunér, 2015). De organisatoriska villkoren består bland annat av de lokala politikernas riktlinjer vilket Blomberg och Dunér beskriver kan vara formella eller informella vilket kräver biståndshandläggarens tolkning för att kunna fatta beslut. Rättsliga villkor visar sig genom socialtjänstlagen eller styrs av samhälleliga normer som förtydligats via politiska beslut. Lagen som en nationell policy utgör ramen för beslutsfattandet men måste även den tolkas för att exempelvis garantera de äldre en skälig levnadsnivå samt tillfälle till inflytande. Moraliska villkor för yrkesutövning fungerar som medborgarnas tolkningar av hur hjälp ska ges samt grundläggande principer för integritet och självbestämmande. Blomberg och Dunér påtalar att det är problematiskt hur principerna skall göras konkreta då det är svårt att enas om generella handlingssätt, vilket gör att biståndshandläggarna även här måste kunna tolka

villkoren. Under beslutsprocessen befinner sig biståndshandläggaren i en maktrelation till den äldre då denne har rätt att fatta juridiska beslut gällande den äldre samt behöver tolka dess eventuella behov i en handling som ger upphov till en situation där man ska ena kontroll och hjälp (Svensson et al., 2008). Denna makt benämner Blomberg och Dunér som en form av *mikro-makt* som används för att utöva inflytande på de äldres förväntningar på äldreomsorgen och den hjälp de kan få så att deras förväntningar passar in i verksamhetens prioriteringar. Genom dessa definitions- och klassificeringsprocesser används biståndshandläggarens *mikro-makt* så att beslut kan fattas och individen processats till en vårdtagare (Blomberg & Dunér, 2015). I denna studie är begreppet mikro-makt av vikt då informanterna befinner sig i en maktrelation till de äldre under handläggningen av en ansökan om parboendegarantin.

4.2 Domänteorin

Enligt Morén, Perlinski och Blom (2015) beskriver domänteorin hur välfärdssektorn organiserar sig i tre domäner vilka är den *politiska domänen*, *lednings- och administrationsdomänen* och den *professionella domänen*. Domänteorin är den första teori som tillämpas i studien då studiens yrkesverksamma befinner sig i två av dess domäner och enligt Thylefors (2016) ser de olika domänerna verksamheten ur olika perspektiv. De yrkesverksamma ansvarar för olika delar av parboendegarantins process. Biståndshandläggaren handlägger en ansökan om parboendegarantin och enhetschefen på särskilda boenden verkställer beslutet varför domänteorin anses lämplig för att analysera dessa aspekter. De yrkesverksamma i studien har olika typer av inflytande beroende på vilken position de innehar eller vilken domän de tillhör (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2008). Vidare menar Thylefors (2016) att domänteorin är tänkt att öka förståelsen för de oenigheter som kan uppstå inom välfärdssektorn i form av skilda logiker, system och kulturer. Den *politiska domänen* är ålagd att genom folkvalda politiker låta ideologiska perspektiv möta anspråk från samhället så att det på nationell nivå kan skapas lagar och på lokal nivå skapas riktlinjer, mål och föreskrifter för den lokala verksamheten, allt för att uppfylla samhällets behov. *Lednings- och administrationsdomänen* ansvarar för att riktlinjer och politiska beslut omvandlas till handling i en administrativ struktur styrd av byråkratiska principer som kostnadseffektivitet, rationalitet och central kontroll; allt med en minimal klientkontakt (Morén et al., 2015). I den *professionella domänen* utförs det faktiska arbetet som verksamheten är skapad för och inte sällan krockar här politikernas ambitioner med praktiken som de professionella utför. Personalgrupper i direktkontakt med exempelvis omvårdnad och handläggning av enskilda ärenden har ofta andra tankar än den administrativa- och politiska domänen gällande krav på kvalitén av tjänster

(Thylefors, 2016). Trots att alla domänerna befinner sig inom välfärdssektorn ser de samma verksamhet från olika håll, har olika normer samt inkompatibla organisationsprinciper vilket i sin tur leder till motsättningar och spänningar (Thylefors, 2016). Inom lednings- och administrationsdomänen finns enhetschefer som även kallas första linjens chef. Enhetschefens tre olika roller kan vara svårförenliga då den första rollen är en *integrativ roll* vilken ska skapa effektiva arbetsflöden, den andra är en *direktiv roll* som innebär beslutsfattande och målföljsamhet. Den sista är en *representativ roll* vars uppgift är att företräda verksamheten uppåt och utåt vilket innebär att enhetschefen exempelvis ska förmedla information eller kritik uppåt i verksamheten till den politiska domänen, samtidigt som enhetschefen ska företräda den politiska domänen utåt i samhället men även till sina medarbetare. Vidare ska sedan olika grundläggande arbetsuppgifter tillföras som exempelvis att utvärdera insatser, bedriva kvalitetsarbete samt att arrangera information och kommunikation så att det gynnar samverkan och relationsbyggande. En första linjens chef ska med andra ord samordna i vissa fall motstridiga intressen och lojaliteter från den politiska domänen, medarbetare, klienter och anhöriga (Thylefors, 2016).

4.3 Normativ etik

Den normativa etiken svarar på frågan hur professionella bör resonera när de beslutar huruvida en handling är rätt eller fel (Thorsén, 2016). Det etiska perspektivet genomsyrar alla delar av studien då de yrkesverksamma inom det sociala arbetet ständigt ställs inför oundvikliga val och utmaningar av etisk karaktär. Etik ingår vidare i deras yrkeskompetens varför normativ etik som teori är relevant för studien. Hur en handling bedöms som rätt eller fel beror enligt Thorsén (2016) på om bedömningen görs på basis av handlingens konsekvenser (*konsekvensetik*), egenskaper hos själva handlingen (*pliktetik*) eller den handlande personens tanke med handlingen (*sinneslagsetik*). Vidare beskrivs *pliktetik* som en etisk teori där en handling bedöms som rätt eller fel enbart via handlingens karaktär kopplat till vissa plikter. Dessa plikter är något som alla människor underkastas och kan enligt författaren innebära att lyda lagar eller vara rättvis. Plikterna grundas i relation till aktörer vi känner lojalitet med som en arbetsgivare eller Socialtjänstlagen och dessa benämns som pliktällor (Thorsén, 2016). En plikt karakteriseras som en handling vi beordras att utföra, en norm vi inte kan kringgå utan att det uppstår en moralisk inkorrekt situation och vidare beskriver Henriksen och Vetlesen (2013) att plikten har tre utmärkande drag. Det första draget innebär att plikten kan uttalas som en regel, exempelvis de mänskliga rättigheterna. Det andra handlar om att plikten gäller i alla situationer och är

därmed definitiv och det tredje betyder att pliktens uppgift är att vägleda oss i vad som är rätt eller fel. Plikter kan komma i konflikt med varandra och benämns då som *pliktkollision* där man avgör vilken plikt som är rätt genom att titta på hur man rangordnat plikterna i en så kallad *pliktpreferens*. Enligt Thorsén (2016) kan ett exempel på en pliktpreferens vara att min högsta plikt-källa är lagen följt av arbetsgivaren vilket skulle innebära att jag bedömer mina handlingar som rätt eller fel utifrån i första hand lagen och därefter arbetsgivaren. Att handla enligt en plikt innebär enligt Henriksen och Vetlesen (2013) att vi har ett givet incitament för vår handling.

Akademikerförbundet SSR (2015) ger exempel på intressekonflikten som kan uppstå när man ska värna om sin klient samtidigt som man ska ta hänsyn till närstående eller andras intressen. Att behandla en klient med omtanke för att skapa en bra allians i en verksamhet som präglas av nödvändiga inslag av krav och kontroll är ytterligare exempel på en etisk svårighet som kan uppstå. Enligt Blennberg (2016) kan man se det sociala arbetet som ett etiskt projekt vars grundsyn vilar på essentiella begrepp som människovärdesprincipen, mänskliga rättigheter, värdighet och integritet, rätten till ett värdigt liv samt frihet och självbestämmande. Dessa etiska principer har sin grund i samhällseliga normer och värden och i ett försök till att precisera hur yrkesverksamma ska förhålla sig har Akademikerförbundet SSR (2015) sammanställt etiska riktlinjer. Dessa riktlinjer handlar för det första om det *sociala arbetet och professionens grund* där mänskliga rättigheter och humanitet är två ledord där det sociala arbetet ska sträva efter att bidra till ett gott och värdigt liv för samhällsmedborgare samt förbättra välfärden i samhället. Den andra riktlinjen omfattar *profession och personlighet* där den yrkesverksamma bland annat ska sträva efter etisk medvetenhet. Den tredje riktlinjen handlar om *klienten/den enskilde* vilket innebär att hänsyn ska tas till klientens personliga integritet, att måna om den enskildes självbestämmande så långt som det inte begränsar samma rätt för andra eller innebär att klienten uppenbart skadar sitt eget liv vilket innebär att insatserna ska bygga på samsyn och klientmedverkan så långt det är möjligt. Den fjärde riktlinjen berör *organisation, kollegor och arbetsplats* där den yrkesverksamma ska bidra till att den egna verksamheten utvecklas för att svara mot människors behov och förändrade samhällsförhållanden. Den femte och sista riktlinjen handlar *samhälle* där man i det sociala arbetet ska ha en öppenhet inför att vilja samverka med andra professioner och organisationer. En viktig beståndsdel i pliktetiken som även får betydelse för professionsetiken är enligt Henriksen och Vetlesen (2013) att ta hänsyn till människors rätt att agera fritt utifrån sin egen moraliska uppfattning vilket innebär att respektera självbestämmandet och människovärdet hos våra klienter.

5. Resultatredovisning och analys av empiri

Följande avsnitt presenterar studiens resultat integrerat med analys av empirin utifrån teorier och begrepp vilket kommer att göras utifrån fyra teman. Dessa är *att fortsätta leva tillsammans som par i ålderdomen, individualitet i ett partnerskap, verkställandet av parboendegarantin samt etiska överväganden vid handläggnings- och verkställighetsprocessen.*

5.1 Att fortsätta leva tillsammans som par i ålderdomen

Under intervjuerna belyste samtliga informanter att parboendegarantin främjar möjligheten att fortsätta bo tillsammans då en i paret behöver stöd i form av ett särskilt boende. En enhetschef beskrev att det är fantastiskt att äldre par genom parboendegarantin får leva tillsammans och dela glädje och sorg så länge man lever. Vidare förklarade en biståndshandläggare att en ofrivillig separation påverkar hälsan och det psykiska måendet negativt och att parboendegarantin ger livskvalité genom att äldre själva kan välja om de vill fortsätta bo tillsammans eller inte. Det fanns med andra ord en gemensam syn hos informanterna kring vad som under intervjuerna belysts som parboendegarantins största fördel, nämligen att de äldre genom parboendegarantin får fortsätta åldras tillsammans då en i paret behöver stöd i form av ett särskilt boende.

Har man levt en längre tid tillsammans så ska man ha rätt att bo tillsammans på det särskilda boendet, det är inte förhandlingsbart. Jag jublade när parboendegarantin kom, det är en mänsklig rättighet. (E3)

I intervjuerna framkom att skilda omvårdnadsbehov innebär att en i paret kan vara helt utan omvårdnadsbehov medan den andra har ett omfattande omvårdnadsbehov. Tre informanter berättade att det i deras kommuner inte är möjligt för äldre att sammanbo på en demensavdelning om den med omvårdnadsbehovet är dement. En av enhetscheferna i en annan kommun beskrev däremot att det i deras kommun inte spelar någon roll vilket omvårdnadsbehov det gäller utan att man försöker lösa det på bästa sätt för att tillgodose de äldres önskemål.

Vi har även haft ett par nu där den ena är dement och skulle ges plats på ett demensboende medan maken då inte var dement. De ville bo tillsammans så då fick de bo tillsammans på demensboendet även fast han inte var dement. Han fick ändå ett medboendebeslut. (E1)

När det kommer till andra relationsformer än par skilde sig kommunernas och informanternas erfarenheter åt. En biståndshandläggare beskrev att man i kommunen har fattat beslut gällande en mamma och en dotter som alltid hade bott tillsammans där dottern hade omvårdnadsebehov och även en son där mamman bott som medboende. En annan biståndshandläggare berättade om sina erfarenheter gällande andra relationsformer än par.

Har erfarenhet av syskonpar. Jag tänker mig att oavsett vem man har bott tillsammans med så likställs det med att ha varit gift, man behöver ju inte vara gift. Har man bott tillsammans med någon under en längre tid så likställs detta med att vara gift. Man har rätt att fortsätta bo tillsammans då man har en nära relation och har delat hem och hushåll under många år. (B1)

Samtliga informanter reflekterade kring andra relationsformer än maka/make. Två biståndshandläggare från samma kommun beskrev att de har tolkat lagstiftningen som att den riktar sig till parrelationen, att lagens intention är sambos/makar men att de aldrig har ställts inför en sådan ansökan. Samordnaren från en annan kommun beskrev att lagen har tolkats som att den riktar sig till par där det finns en kärleksrelation.

Om nu frågan kommer från exempelvis ett syskonpar eller förälder och barn så skulle vi ändå måsta behandla ansökan och pröva den mot lagen. Vi får då grota ner oss mer i vad den faktiskt syftar till, vad tanken är. (B4)

I rollen som biståndshandläggare har man under handläggningsprocessen regler som de mänskliga rättigheterna att förhålla sig till vilka naturligtvis gäller i alla situationer. Dessutom reflekterar de över vad som kan tänkas vara rätt eller fel i olika situationer. Det skulle kunna tolkas som att biståndshandläggarna handlar enligt pliktens tre utmärkande drag som enligt Henriksen och Vetlesen (2013) innebär att plikten är en regel eller lag som gäller i alla situationer och ska vägleda oss i vad som är rätt eller fel. Med andra ord så innebär det att biståndshandläggare behöver förhålla sig till alla av pliktens utmärkande drag under handläggningsprocessen där man förhåller sig till de lagar, regler och riktlinjer som styr arbetet i kombination med att främja de äldres rätt att fortsätta leva tillsammans.

Informanternas erfarenheter vad gäller andra relationsformer än där det finns en kärleksrelation skiljer sig åt och därmed även hur lagstiftningen har tolkats. De ramar som styr biståndshandläggarnas handläggningsprocess och som skapar deras yrkesutövning är enligt Blomberg och Dunér (2015) organisatoriska villkor, rättsliga villkor och moraliska villkor. Biståndshandläggare tillämpar alla dessa villkor under handläggningen av en ansökan om parboendegarantin där tolkningar har en betydande del i de beslut som fattas.

Vidare visar resultatet att enhetscheferna har olika erfarenheter och möjligheter att verkställa parboendegarantin för par där den med omvårdnadsbehov har en demensdiagnos. Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) menar att det inom människobehandlande organisationer utförs välfärdstjänster till befolkningen där man sorterar in äldreomsorgen under *people-sustaining technologies* vilket syftar till bevarande. Parboendegarantin är en form av bevarande där syftet är att bibehålla de äldres relation i samband med den förändring som en flytt till ett särskilt boende innebär. Med andra ord syftar parboendegarantin till att de äldre ska ges möjlighet att känna välbefinnande och trygghet utan att förändra något ytterligare som att skiljas från sin partner. Enhetschefer på det särskilda boendet befinner sig inom människobehandlande organisationer och har precis som biståndshandläggare regler, lagar och riktlinjer att förhålla sig till i sitt arbete. När ett beslut om parboendegarantin har fattats är det enhetschefen som verkställer beslutet på det särskilda boendet. Det kräver med andra ord stor improvisationsförmåga hos enhetschefen då arbetets riktlinjer och regler inte alltid kan ge alla svar utan man behöver använda sitt handlingsutrymme och välja hur man faktiskt ska agera (Svensson et al., 2008). Tre informanter beskrev att det inte är möjligt för äldre att bo tillsammans på en demensavdelning enligt de riktlinjer som finns på boendet. En annan informant beskrev att de försöker att finna lösningar så att de äldre så långt det är möjligt ska få sina önskemål tillgodosedda. Det kan likställas med att enhetscheferna använder sitt handlingsutrymme och löser situationer som kan uppstå på olika sätt.

5.2 Individualitet i ett partnerskap

För att ansöka om att sammanbo enligt parboendegarantin är det en förutsättning att båda i paret vill. Samtliga biståndshandläggare och samordnaren beskrev att det är av stor vikt att känna in och läsa av hur paret själva vill ha det. En av biståndshandläggarna berättade att det ibland kan vara självklart för en i paret att man ska fortsätta bo tillsammans medan den andra partnern kan vara osäker. Biståndshandläggaren menar att det kan vara laddat med skuld och skam hos den som inte vill fortsätta bo tillsammans. Flera av informanterna belyste därför vikten av att lyssna till den enskilda individen trots att det är lätt att se paret som en enhet.

I ett förhållande kan det vara lite olika hur stark man är och personer kanske går med på saker eller gör saker som de inte vill. Att den medboende kanske inte vill men man flyttar med för att det ska bli av. Att det förväntas att man ska fortsätta bo tillsammans. Anhöriga förväntar sig och eftersom det är möjligt genom parboendegarantin så kanske det blir svårare att stå emot. (B2)

Vidare lyfte samordnaren fram exempel på sårbara ärenden där det handlar om att se varje enskild individ i paret. Det förekommer bland annat i de ärenden där en i paret är väldigt dement. Biståndshandläggarna ser att de äldre har haft ett fint liv tillsammans men att det kanske inte är uppenbart att den friskare vill flytta med till det särskilda boendet men där man märker att en separation kommer att bli väldigt tuff.

Då brukar biståndshandläggarna helt klart ställa frågan i handledningen om att resonera kring att stötta på andra sätt. Då brukar vi vara noga med att informera om att den äldre alltid kan ansöka om att flytta med senare och vi tar det sen. Nu får du vara så mycket som möjligt på boendet, hälsa på och sova över, det är inget problem att ordna en flytt sedan. Att man stöttar och inger ett lugn. (S1)

En av biståndshandläggarna beskrev en annan aspekt av varför det är så viktigt att lyssna in vad paret verkligen vill.

Jag kollar av först hur det har tänkt sig, vad de vill. Lyssnar om de faktiskt vill fortsätta bo tillsammans för det kan vara så att den ena inte vill flytta. Så att man inte som biståndshandläggare börjar prata om något som de absolut inte vill för att de inte orkar. Är det så att de verkar vilja bo tillsammans så berättar jag om parboendegarantin utifrån att man har rätt till det. Det är viktigt att beakta båda i paret och bådats önskemål. (B1)

Resultatet visar att det under handläggningen av parboendegarantin är av vikt att biståndshandläggare lyssnar till det äldre paret och vad deras önskemål är. Biståndshandläggare agerar med andra ord enligt vad Blennberg (2016) beskriver som att förhålla sig till de etiska principerna frihet och självbestämmande. Biståndshandläggarna ser inte bara ett par utan uppmärksammar även att de har två klienter framför sig där var och en har sin egen autonomi. Resultatet visar att biståndshandläggare gör sitt yttersta för att främja personlig integritet och självbestämmande genom att låta ansökningsprocessen långsamt växa fram utan att skynda fram beslut gällande exempelvis att flytta med som medboende. Att som partner till den med omvårdnadsbehov långsamt få prova sig fram är ett sätt att följa Akademikerförbundet SSR (2015) riktlinje om klientmedverkan. Enligt pliktetiken skulle det räknas som att biståndshandläggarna i sin professionsetik låter klienten handla fritt utifrån sin egen moraliska uppfattning vilket innebär att de även respekterar deras människovärde (Henriksen & Vetlesen, 2013).

Under handläggningsprocessen väljer biståndshandläggare ut passande information till paret beroende på vad de uppfattar att deras önskan är, för att inte skapa en situation där de äldre

känner sig manade att fatta beslut som de inte vill. Pliktetiskt innebär det enligt Henriksen och Vetlsen (2013) att de utför en handling så att det bildas en moraliskt korrekt situation. Att fatta snabba beslut ökar kostnadseffektiviteten samt minskar klientkontakten vilket skulle gå helt i linje med vad lednings- och administrationsdomänen inom en människobehandlande organisation strävar mot (Morén, Perlinski & Blom, 2015). Tvärtom visar resultatet att biståndshandläggarna istället har valt att se individerna i processen och i och med det låter de motivationsarbetet få ta den tid som krävs. Thylefors (2016) beskriver att den professionella domänen inom domänteorin ska utföra verksamhetens faktiska arbete och inte sällan krockar här politikernas ambitioner med praktiken som de professionella utför. Resultatet visar att biståndshandläggarnas praktiska arbete med de äldres motivationsarbete krockar med lednings- och administrativa domänens effektivitetsmål, då motivationsarbetet kan ta lång tid. Allt i linje med vad Thylefors beskriver som krockar mellan domänernas ambitioner.

5.3 Verkställandet av parboendegarantin

Den sista delen i processen är verkställandet och samtliga informanter indikerade att kommunerna har olika förutsättningar för verkställandet vad gäller lägenheter och storlek på dessa. I en kommun berättade en enhetschef att man inte har så stora rum och att man först tillgodoser den som har omvårdnadsbehovet.

Vissa boenden är lägenheter, ett hyreshus med ett och tvåor där det är lättare att sammanbo. Sen har vi rum, två storlekar på rummet där det är lite svårare att kunna bo tillsammans. Om det blir ett ledigt rum där och ett par enligt parboendegarantin står på kö så kanske bara en i paret kan flytta in till att börja med. Den andre får vänta tills det blir ett rum ledigt och man vet inte när det händer, så man kan få vänta (E1)

En av de andra enhetscheferna beskrev samma problematik med bristen på särskilda boenden i kommunen som utrymmesmässigt kan erbjuda par att fortsätta bo tillsammans.

Gamla boenden som boendena ser ut idag, de är gamla och byggdes inte för att kunna ha parboende. Nu finns det en lag som säger att vi ska kunna tillgodose par att bo tillsammans så då får man bygga boenden utifrån det så man inte bryter mot lagen. (E2)

Parboendegarantin är ett exempel på ett politiskt beslut som ska brytas ner och integreras i det praktiska arbetet. Det utförs av enhetschefer på särskilda boenden vilka befinner sig inom det Thylefors (2016) beskriver som lednings- och administrationsdomänen. Enhetschefernas uppdrag är bland annat att omvandla lagar, riktlinjer, mål och föreskrifter från den politiska domänen samtidigt som de ska beakta sina medarbetare, de äldre och de äldres anhöriga. När

ett beslut om parboendegarantin ska verkställas så har biståndshandläggare bland annat genom lagstiftningen kommit fram till beslutet och här möts två professioner som enligt Akademikerförbundet SSR (2015) etiska riktlinjer samverkar kring den äldre för dennes nytta.

Informanterna beskrev under intervjun att verkställandet av parboendegarantin skiljer sig mellan kommunerna. En kommun såg inga hinder att verkställa parboendegarantin avseende att de äldre kan bo tillsammans i samma lägenhet, medan resten av kommunerna såg svårigheter då de inte har tillräckligt stora rum i sina boenden. En av enhetscheferna menar att det kommer att ställas krav på kommunerna att bygga boenden med lägenheter där man kan verkställa parboendegarantin. Genom att enhetschefen här påtalar problematiken med att kunna verkställa parboendegarantin kan tänkas att den representativa rollen hamnat i konflikt med den direktiva rollen. Den sistnämnda rollens uppgift är enligt Thylefors (2016) att se till att måluppfyllelsen kring parboendegarantin verkställs samtidigt som den första rollen kräver att cheferna ska företräda verksamheten. Här påpekar enhetschefen de faktiska problemen i sin verksamhet och anser att den politiska domänen bör ta itu med dessa, vilket kan tolkas som att de äldre och måluppfyllelsen med parboendegarantin väger tyngre än att företräda verksamheten.

5.4 Etiska överväganden vid handläggning och verkställighet

Samtliga informanter beskrev att de i sitt yrkesutövande med äldre ständigt ställs inför etiska utmaningar och vid komplexa situationer kan det vara svårt att avgöra hur man som yrkesverksam ska tänka. Informanterna var överens om att informationen till den äldre gällande besittningsrätt är av största vikt. Dock belyste tre biståndshandläggare att det inte är helt okomplicerat då det innebär att man behöver prata om något som kan vara känsligt, nämligen döden.

Jag tänker överlag att man inte vill tänka sig att varken en själv eller ens partner ska gå bort och vad som händer då. Jag tycker nog att det är en fördel att reflektera, hur det faktiskt kan bli i framtiden. Hur vill vi att det ska bli, ge paret möjlighet att vara lite förberedda. Då har man också något att förhålla sig till, några önskemål. Det är tufft men absolut nödvändigt skulle jag säga.
(B4)

En annan biståndshandläggares beskrev att informationen gällande besittningsrätt inte ges förrän på det särskilda boendet, då har den äldre redan ansökt, väntat i några månader och tackat ja till platsen.

Det är en osäkerhet hos den som är medboende och hur man presenterar det. När din man eller fru dör då händer det här, det blir lite dubbelt för man vill inte oroa personer i onödan. Jag vill informera tidigt i processen men vill inte avskräcka någon att ansöka och få den hjälp de behöver. Alla ska dö någon gång men det är just att prata om det som är lite känsligt och man behöver bli bättre på att lyfta fram det på ett bra sätt utan att skrämma upp de äldre. (B2)

Informanterna berättade att man i respektive kommun gör en omprövning av den medboendes vårdbehov för att utreda om den medboende kan ha utvecklat ett omvårdnadsbehov under tiden som paret har bott på det särskilda boendet. En bedömning behöver göras för att eventuellt ge den medboende ett eget bostadsbeslut om särskilt boende och därmed undvika besittningsrättens konsekvenser.

Vi har väl den inställningen här att om du flyttar med och den med omvårdnadsbehov avlider så har vi sagt att om den äldre vill bo kvar så är vår ambition att försöka lösa det i den mån det går. Det finns ingen riktlinje kring detta och vi har inte ställts inför den frågan men den dag vi gör det så hoppas vi att det finns orsaker som gör att vi kan bevilja den här personen ett beslut om särskilt boende. Vi vill inte ställas inför att slänga ut någon som inte vill flytta. Hoppas vi aldrig ska behöva göra så. (B3)

En bostadshandläggare beskrev hur de ständigt behöver balansera de anhörigas åsikter i kombination med de äldres egna vilja. Under handlägningsprocessen samlas information in från de äldre själva och deras anhöriga men där den äldres självbestämmande ska beaktas.

Vissa anhöriga tycker exempelvis att det inte är bra för mamma och pappa att bo tillsammans för att de tär så mycket på varandra, de drar ner varandra och andra tycker tvärtom. Att en av de äldre uttrycker att denna inte orkar och inte vill fortsätta bo tillsammans och att det i samband med detta kan bli upprörda känslor hos de anhöriga, hur man kan lämna sin partner. Men det är viktigt att komma ihåg att det är de äldre själva som ska bestämma. Ingen kan bestämma över deras huvuden även om man som bostadshandläggare samlar information från alla. (B2)

Informanterna beskrev att lagstiftningen anger att det ska ingå i skälig levnadsnivå att kunna bo tillsammans med sin partner på ett särskilt boende även om partnern inte har något omvårdnadsbehov, förutsatt att man varaktigt har sammanbott innan ansökan. De var dock noga med att poängtera att det inte står i lagstiftningen hur verkställandet ska ske. Att sammanbo i olika rum på samma avdelning eller på olika avdelningar i samma hus är alternativa lösningar på verkställandet.

Det kan dock ha varit så att det inte riktigt blev som personen hade tänkt sig. Man kanske ville bo i samma lägenhet men det har till slut inte gått att genomföra utan man har fått bo i olika lägenheter men på samma boende. Bor tillsammans har vi tolkat som att man kan bo tillsammans under samma tak men att man inte sover i samma rum. (B1)

Två biståndshandläggare belyste motivationsarbetet riktat mot den friska i ett par då det kan vara förknippat med skam att överväga att faktiskt inte följa med som medboende trots att den friska uppenbarligen far illa. En annan biståndshandläggare beskrev ytterligare ett komplext dilemma i samband med demenssjukdom hos den med biståndsbeslutet och hur ett medboendebeslut där det verkställs i samma lägenhet skulle kunna påverka den friska negativt. En enhetschef belyser vidare komplexiteten när den med omvårdnadsbehovet har en demensproblematik.

Demenssjukdom kan även ställa till det då den med omvårdnadsbehov inte tycker att det är ett problem att fortsätta bo tillsammans. Den andre kanske inte får sova eller blir slagen och där kan det vara svårt. Den med demens har ofta ingen insikt. Det blir ett etiskt dilemma som vi ständigt ställs inför men det handlar om information och kommunikation. Vill de bo tillsammans ska de naturligtvis få göra det. Kanske leva tillsammans men inte bo och sova i samma rum. Vi har löst vissa fall genom att sära på paren genom att bo på olika avdelningar. Det är två demensavdelningar som ligger insprängda i ett vanligt SÄBO så då är den andra parten nära geografiskt. Det finns alternativa lösningar om man måste och allt inte sker så snabbt. (E2)

En annan etisk utmaning som informanterna belyste handlar om huruvida den äldre utan omvårdnadsbehov ska klara sig själv eller ta del av servicen på boendet. En enhetschef berättade att omvårdnad och stöd ges till den med vårdbehov medan den friska förväntas klara sig själv.

Det som kan vara svårt är hur mycket man ska hjälpa den som är medboende. Att personalen inte hjälper till för mycket. Det är så lätt att göra det när partnern behöver hjälp och då kanske de säger, kan du göra det och det och man går in och hjälper för mycket. Det är väl det som kan vara lite svårt att särskilja för personalen. Exempelvis att vi serverar mat till våra boenden men den här personen ska ju kunna ta sin egen mat. Det blir ett annat arbetssätt och man blir strikt på vad den personen ska ha hjälp med. (E1)

Slutligen beskrev en av enhetscheferna att det är vanligt förekommande att hamna mellan organisation, de äldre och deras anhöriga.

De anhöriga har heller inte någon insyn i hur verksamheten fungerar och ser ut. De har oftast inte någon insikt i demensdiagnoser och hur det är i vardagen för den enskilde när man ska ta hand om någon med demensdiagnos. Det handlar om att informera och ha en öppen kommunikation med de anhöriga. (E2)

Att informationen gällande besittningsrätten ges under handläggningsprocessen kan förstås som att biståndshandläggare följer lagar och regler kopplat till informationsskyldighet. Det kan även förstås utifrån att biståndshandläggare vill vara rättvis genom att informationen ges i ett tidigt

skede så att de äldre har möjlighet att göra ett informerat val i samband med en flytt till det särskilda boendet. Det kan även tänkas att biståndshandläggare handlar enligt vad Thorsén (2016) beskriver som konsekvensetik då informationen förebygger att de äldre inte vet vad besittningsrätten innebär och vilka konsekvenser som kan uppstå om en i paret avlider. Vidare kan tänkas att i de fall där informationen inte ges under handläggningsprocessen så har biståndshandläggaren tillämpat sinneslagsetik vilket Thorsén menar handlar om personens tanke med handlingen. Biståndshandläggaren beskrev att tanken med handlingen var att inte avskräcka de äldre från att ansöka om medboende enligt parboendegarantin genom att prata om besittningsrätt och därmed om döden, i respekt gentemot den äldre och en ovilja att skrämma upp dem. Därmed kan det tolkas som att biståndshandläggarens avsikt var att skydda de äldre från att bli avskräckta från att ansöka snarare än att missleda dem och därmed tillämpas sinneslagsetik i denna situation.

Flera informanter beskrev besittningsrätten som en etisk utmaning. En biståndshandläggare förklarade att om det uppstår en situation där den med omvårdnadsbehov avlider så hoppas biståndshandläggaren att det kommer att finnas skäl som gör att den äldre som varit medboende kan beviljas ett eget beslut och därmed bo kvar på det särskilda boendet. Denna handling kan med andra ord ses som ett försök till att lösa etiska dilemman med sunt förnuft snarare än lagar, något som Swärd och Starrin (2016) menar att gräsrötsbyråkraten, alltså biståndshandläggaren, förväntas göra i sitt yrkesutövande. En biståndshandläggare beskrev att det under handläggningen samlas information från de äldre själva och många gånger även av deras anhöriga. Dock poängterades vikten av att inte låta någon prata över de äldre utan att visa hänsyn för de äldres egna vilja och självbestämmande. Det innebär att biståndshandläggarna handlar enligt vad Akademikerförbundet SSR (2015) och Blennberg (2016) beskriver som att skydda de äldres integritet och se till att ingen annan bestämmer åt dem och därmed beaktas de etiska aspekterna självbestämmande och frihet.

Vidare visar resultatet av studien att verkställandet ser olika ut mellan kommunerna och att lagstiftningen om att bo tillsammans har tolkats som att det handlar om att bo under samma tak, medan de äldre många gånger förväntar sig att bo tillsammans i samma rum. I sammanhanget kan nämnas det Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) beskriver som att de yrkesverksamma balanserar etiska aspekter som att visa hänsyn till de äldre, vara lojal mot sina egna chefer och samtidigt följa lagen vilket kan göra att lojaliteter kan komma i konflikt med varandra. I denna situation handlar det om en konflikt mellan möjligheten att verkställa

parboendegarantin utifrån de äldres förväntningar och de faktiska praktiska möjligheterna. Att enhetscheferna verkställer parboendegarantin utifrån sina förutsättningar kan med andra ord tolkas som att de använder sitt handlingsutrymme och alternativet skulle kunna vara att de annars inte hade kunnat verkställa parboendegarantin i samma utsträckning.

Motivationsarbetet som biståndshandläggarna beskrev går ut på att lyfta den friska äldres insatser samtidigt som målet är att få denne att släppa taget. Informanterna beskrev exempelvis komplexiteten när en i paret har en demensdiagnos. I sammanhanget använder biståndshandläggare sig av det Blomberg och Dunér (2015) kallar för mikro-makt i syfte att påverka den friskes förväntningar på sig själv och på hur omgivningen ska se på deras beslut. En alternativ tolkning är att biståndshandläggarna handlar med de äldres bästa i åtanke och för att skydda dem vad Svensson, Johnsson & Laanemets (2008) beskriver som den människobehandlande organisationens främsta uppgift. Vidare visar resultatet att det är svårt att avgöra hur mycket hjälp och stöd den äldre utan omvårdnadsbehov ska ges på det särskilda boendet och att kommunerna gör olika vad gäller denna fråga. I denna situation har det uppstått vad Thorsen (2016) benämner som en plikt-kollision där enhetschefens pliktpreferens, rangordning av plikterna, avgör om handlingen är rätt eller fel. Då den äldre utan biståndsbeslut inte får ta del av boendets service tolkas det som att lagen rankas högst i ordningen av plikter och rättvisan lägre. En annan enhetschef beskriver att man låter den friska i paret ta del av boendets service då personalen på boendet exempelvis städar parets hela lägenhet och tvättar deras gemensamma tvätt. Det kan då tolkas som att plikten gällande rättvisa står högst i rangordningen medan det faktum att den friskare inte har ett biståndsbeslut gällande dessa insatser rankas lägre.

Slutligen visar resultatet att det kan uppstå komplexa situationer i samband med verkställande av parboendegarantin och enhetscheferna beskrev att de ofta hamnar mellan organisation, de äldre och deras anhöriga. Lösningen för enhetscheferns etiska utmaning ligger i att kommunicera och informera alla inblandade. Enhetschefen befinner sig i lednings- och administrationsdomänen vilket enligt Thylefors (2016) innebär att chefen ofta behöver koordinera oförenliga intressen mellan klient, anhöriga och den politiska domänen där det åligger en första linjes chef att hantera dessa arbetsuppgifter.

6. Diskussion

Följande avsnitt inleds med en diskussion av resultaten i förhållande till teori och tidigare forskning samt en sammanfattning av studiens resultat och analys i relation till studiens syfte och frågeställningar. Därefter följer en metoddiskussion där vi reflekterar kring val av metod. Avslutningsvis ges förslag till vidare forskning.

6.1 Resultatsammanfattning

Baserat på resultat och analys har vi kunnat urskilja flera av handläggningen och verkställighetens viktiga delar. Det framkommer likheter i de yrkesverksammas inställning till parboendegarantin där de lyfter fram lagstiftningen som värdefull för de äldre. Ytterligare en likhet var att oavsett handläggning eller verkställande så utgick de yrkesverksamma från samma mål, att de äldre ska kunna fortsätta bo tillsammans oavsett relationsform. Informanterna beskriver även likheter vad gäller uppfattning till att arbeta med etiska utmaningar där ett lösningsfokuserat arbetssätt med den äldre i fokus är gemensamt hos samtliga informanter. Här kan nämnas utmaningen med att kunna få bo tillsammans även fast det inte sker i samma rum utan istället under samma tak. En annan avgörande skillnad som blev tydlig i studien var när informationen gällande besittningsrätten gavs vilket informanterna själva reflekterade över.

6.2 Resultatdiskussion

Inom en människobehandlande organisation befinner sig biståndshandläggare, enhetschefer och samordnare vilka i sitt dagliga arbete värnar om de individer de möter samtidigt som de ska förhålla sig till de riktlinjer och regler som styr arbetet. Resultatet visar att det krävs en balans där de yrkesverksamma ska förhålla sig till den professionsetik som präglar deras arbete samtidigt som de ska se individuella behov och tillämpa sitt eventuella handlingsutrymme för att det ska bli så bra som möjligt för den enskilde. Studien visar att den största fördelen med parboendegarantin är att de äldre ges möjlighet att fortsätta leva tillsammans då det föreligger skilda omvårdnadsbehov. Det handlar om att bevara relationen de äldre emellan vilket i den tidigare forskningen har visat sig vara viktigt och dessutom verkar positivt på de äldres livskvalité (Guan, Li, Sun, Wang & Wu, 2015). Det ska med andra ord vara upp till de äldre att avgöra om de vill fortsätta bo tillsammans eller inte (Harnett & Jönsson, 2014). Pliktetiken har tre utmärkande drag som i biståndshandläggarnas berättelser har en central plats. Under hela

handläggningsprocessen behöver de beakta riktlinjer, lagar och regler parallellt med att de ska prioritera de äldres lagliga rätt att fortsätta leva tillsammans (Henriksen & Vetlesen, 2013)

Torgé (2013) belyser utifrån sitt intervjuerspektiv vikten av att se individen i ett par när man vill undersöka hur de uppfattar sin egen livssituation. Det styrks även av Ghazanfareeon Karlsson (2006) då författaren beskriver att många äldre aktivt väljer att vara i ett särboförhållande då det höjer deras livskvalité genom att vara i en relation men samtidigt behåller de sin självständighet. Bildtgård och Öberg (2015) beskriver vidare att de äldre hellre är beroende av en partner än sina barn och därmed gärna vill vara i en relation på äldre dagar då det stärker deras känsla av autonomi. Resultaten i studien och den tidigare forskningen pekar på att det är viktigt att beakta båda individernas önskan under parboendegarantins processer. Vidare påtalar Torgé (2018) hur en långsam process i att gå från besökare till boende ökar den medboendes möjligheter till att få en känsla av sammanhang. Biståndshandläggarna beskrev att de låter processen att flytta med som medboende växa fram vilket ger paret en möjlighet att känna efter utan att stressa fram ett beslut. Det talar för att de beaktar det som Söderberg (2014) beskriver som en komplex process vilket syftar till att det uppstår en process i samband med en ansökan till ett särskilt boende där de äldre behöver ta många beslut, vilket vidare kan likställas med den process som uppstår i samband med en ansökan om medboende enligt parboendegarantin. Att fatta snabba beslut ökar kostnadseffektiviteten samt minskar klientkontakten, vilket skulle gå helt i linje med vad lednings- och administrationsdomänen inom en MBO strävar mot (Morén, Perlinski & Blom, 2015). Tvärt emot har frontlinjebyråkraten i vår studie istället valt att se individerna i processen och på så sätt låter de motivationsarbetet få ta den tid det krävs. Frontlinjebyråkraten har i sitt handlingsutrymme lyckats balansera etik, organisation och den äldre på ett sådant sätt att de därmed lyckats att införliva de ledord som enligt Socialdepartementet (2012) ska prägla äldrepolitikerns utveckling nämligen delaktighet, välbefinnande och valfrihet.

I denna studie påvisas att enhetscheferna är de som integrerar parboendegarantin som ett politiskt beslut i sitt praktiska arbete vilket enligt Thylefors (2016) är lednings- och administrationsdomänens huvudsakliga uppgift. Vidare ska de även ta hänsyn till sina medarbetare, de äldre och de äldres anhöriga. Guan, Li, Sun, Wang och Wu (2015) visar med sin forskning hur livskvalitén hos den äldre ökar av att få åldras tillsammans med sin partner då det föreligger skilda omvårdnadsbehov och vi finner i vår studie att enhetschefernas utmaningar består i att finna lämpliga lösningar för de äldre ute i sin verksamhet. Det innebär att de

använder sin improvisationsförmåga i utrymmet mellan regler för att ge de äldre möjlighet att fortsätta leva tillsammans även då det inte alltid behöver vara i samma lägenhet (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2008). Slutsatsen blir att verkställandet kan se olika ut och faller helt i linje med vad Torgé (2018) fann i sin studie.

I studien har vi sett att samtliga informanter uppfattade sitt arbete som komplext och fullt av etiska dilemman. Det talar för att det sociala arbetet inte alltid logiskt och kräver att de professionella har ett förhållningssätt som kan hantera reflektioner och bedömningar utifrån varje situation (Svensson, Jönsson & Laanemets, 2008). I studien visade det sig genom skillnaden i när information om besittningsrätten gavs samt huruvida den äldre ska ta del av boendets service eller inte, vilket även Torgé (2018) beskriver i den tidigare forskningen. Torgé (2020) belyser att den äldre utan omvårdnadsbehov lätt hamnar mellan att vara boende och medboende, vilket handlar om att ta del av servicen på boendet eller inte. En annan aspekt som resultatet visade är det motivationsarbete som präglar båda processerna. Biståndshandläggarna beskrev motivationsarbetet riktat till de äldre och deras anhöriga där deras viljor kan gå isär. Enhetscheferna beskrev motivationsarbete i situationer då de uppmärksammar aspekter som skulle kunna förbättra de äldres situation. I dessa situationer behöver de yrkesverksamma tillämpa sitt sunda förnuft för att bedöma och lösa etiska utmaningar (Swärd & Starrin, 2016). En alternativ tolkning är att de yrkesverksamma följer olika former av etik vilket enligt Thorsén (2016) kommer att avgöra hur de väljer att handla. Det handlar om vad Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) beskriver som den människobehandlande organisationens stora uppgift, att skydda de äldre och ha deras bästa i åtanke samtidigt som samhällets intressen ska tillfredsställas. Det i kombination med att värna om de äldres integritet och självbestämmande vilket går i linje med vad Blennberg (2016) och Akademikerförbundet SSR (2015) belyser som viktiga delar i det sociala arbetet.

Resultatet visar att handläggningen påbörjas när de äldre ansöker om att sammanbo enligt parboendegarantin där biståndshandläggarna samlar information från de äldre själva och deras anhöriga. Biståndshandläggarna belyste vikten av att det slutligen är de äldres egna viljor och önskemål som väger tyngst men kommunikation med de äldres hela nätverket är viktigt. Biståndshandläggarna hade skilda erfarenheter vad gäller ansökningar om att sammanbo i andra relationsformer än där det finns en kärleksrelation men samtliga hade en öppenhet för att hantera en sådan ansökan som vilken ansökan som helst om den frågeställningen skulle komma upp. Resultatet visade även att biståndshandläggare beaktar de äldre som enskilda individer i

samband med en ansökan. Därmed har studiens första frågeställning besvarats. Vidare visade resultatet att enhetschefer har olika förutsättningar att verkställa parboendegarantin beroende på hur det särskilda boendet är uppbyggt. En del enhetschefer verkställer parboendegarantin genom att de äldre bor i olika rum på samma boende medan en annan enhetschef har flertalet stora lägenheter där parboendegarantin kan verkställas. I och med det anses studiens andra frågeställning besvarad. Den tredje frågeställningen besvarades genom att samtliga yrkesverksamma belyste etiska utmaningar under hela parboendegarantins process, från handläggning till verkställandet. Etiska utmaningar som att under handlägningsprocessen känna av de äldres viljor och önskemål för att därmed ge information som inte uppfattas tvingande. En annan etisk utmaning är att under verkställandet möta de äldres förväntningar på hur de vill bo på det särskilda boendet kontra de faktiska möjligheterna samt huruvida den äldre utan omvårdnadsbehov ska ta del av boendets service eller inte. Resultatet visade att de yrkesverksamma tillämpar ett lösningsfokuserat arbetssätt med den äldre i fokus för att på så sätt hantera etiska utmaningar. Samtliga informanter ansåg att det är av största vikt att vara tydlig och ha en öppen kommunikation med de äldre. Majoriteten av informanterna beskrev vikten av att våga prata om obekväma saker som döden och besittningsrättens konsekvenser om den äldre med omvårdnadsbehov skulle avlida. Därmed har studiens fjärde frågeställning besvarats.

Teorierna har bidragit till att tolka studiens resultat och därmed givit en fördjupad insikt i de yrkesverksammas beskrivningar av parboendegarantin och dess etiska utmaningar. Domänteorin har bidragit med förståelse kring att de yrkesverksamma ser verksamheten ur olika perspektiv. Enhetscheferna tillhör lednings- och administrations domänen vilket innebär att de ansvarar för att bryta ner politiska beslut till riktlinjer och handling. De ska även representera verksamheten uppåt till den politiska domänen och samtidigt ansvara för de anställda i den professionella domänen samt se till att följa måluppfyllelse vilket handlar om att tillgodose de äldres vårdbehov. Biståndshandläggarna tillhör den professionella domänen och arbetar nära de äldre och deras anhöriga. De ska möta de äldres förväntningar och samtidigt förhålla sig till de riktlinjer, lagar och mål som arbetsplatsen styrs av från de högre domänerna. Riktlinjerna, lagarna och målen är ofta otydliga och kräver att biståndshandläggarna gör egna tolkningar vilket gör att de använder sitt handlingsutrymme. Dock fodrar handlingsutrymmet att biståndshandläggarna kan reflektera över tolkningarna och deras rimlighet, att de använder sin professionsetik. Den normativa etiken har som teori bidragit med att ge insyn i hur de yrkesverksamma agerar när de ställs inför olika former av etiska utmaningar och även förståelse

för hur de olika plikterna som de yrkesverksamma har att förhålla sig påverkar deras dagliga arbete. Exempelvis gällande informationen om besittningsrätten och dess konsekvenser, vad som händer om den äldre med omvårdnadsbehov avlider. En del biståndshandläggare tillämpade konsekvensetik genom att informera tidigt i processen och därmed ge äldre möjlighet att göra ett informerat val om att sammanbo enligt parboendegarantin. En annan biståndshandläggare agerade enligt sinneslagsetik vilket innebär att tanken med att inte ge informationen under handlägningsprocessen handlade om en ovilja att skrämja upp de äldre och därmed avskräcka paret från att ansöka. Sammantaget har teorierna bidragit till att ge en fördjupad förståelse av studiens resultat.

Genom att besvara syfte och frågeställningar har vi erhållit en fördjupad och nyanserad bild av handläggningen och verkställandet av parboendegarantin. Sammantaget pekar resultatet i studien på att det kan vara bra med utformat material kring frågor som kan uppstå under handläggningen och verkställandet av parboendegarantin, ett stödmaterial för de yrkesverksamma att förhålla sig till.

6.3 Metodreflektion

För att erhålla empiri där man intresserar sig för beskrivningar är intervjuer en bra metod för att samla in eller skapa data tillsammans med informanterna. En styrka med intervjuer är att vi erhållit informanternas beskrivningar, berättelser, upplevelser och reflektioner kring handläggning och verkställandet av parboendegarantin. En annan styrka med vald metod är att vi genom semistrukturerade intervjuer haft möjlighet att ställa följdfrågor. Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2015) menar att intervjuer inte är tillräckligt för att ge en övergripande bild varför det är viktigt att lägga till andra metoder. Den genomförda studien innehåller intervjuer, tidigare forskning, teoretiska perspektiv och begrepp för att kunna samla in så mycket information som möjligt kring vårt ämne. Det handlar om vad Svensson och Ahrne (2015) benämner som *triangulering*, vilket används för att öka kvalitativa studiers tillförlitlighet. När man använder olika typer av data, metoder, forskning och teoretiska perspektiv ökar man möjligheten till att på riktigt lyckas beskriva det fenomen man vill undersöka. En svårighet med metoden är att som forskare förhålla sig objektiv när man sammanställer resultaten. Risken finns att forskaren projicerar sina egna antaganden på de svar som framkommer vilket då inte ger objektiva resultat. Som metod är den kvalitativa forskningen mer subjektiv än objektiv då forskaren utgör ett redskap i forskningsprocessen när data ska samlas in för att sedan tolkas. Dessutom eftersöks

informanternas subjektiva uppfattning om det fenomen man vill ha ökad och nyanserad förståelse kring. Vi har noggrant beskrivit vår förförståelse, våra val genom hela studien samt återgått till de inspelade intervjuerna vid transkriberingen. I och med det har vi minskat risken för feltolkningar och på så sätt återgivit informanternas berättelser så trovärdigt och nära som möjligt i vår strävan att förhålla oss objektiva.

6.4 Förslag till vidare forskning

Inom ämnesområdet finns det forskning men väldigt lite forskning om parboendegarantin. I takt med en åldrande befolkning vore det intressant att se mer forskning ur en svensk kontext gällande parboendegarantin. Vi har i studien tagit upp parboendegarantins fördelar men har även kunna urskilja utmaningar som kan uppstå under processerna. Det vore spännande att följa upp hur man tänker kring nybyggnationer av särskilda boenden, om parboendegarantin främjas genom att bygga större lägenheter där äldre kan bo tillsammans. Det finns andra relationer där par kan ha sammanbott under en lång tid, delat hem och hushåll men utan att det finns en kärleksrelation, exempelvis syskonpar. Eftersom äldrepolitikerns strävan är att de äldre ska erhålla en berikad ålderdom där självbestämmande och välbefinnande är av stor vikt så kan tänkas att ingen relationsform ska exkluderas från en sådan rättighet som parboendegarantin utan snarare eftersträva variation och flexibilitet i tillämpningen. Det vore därför intressant att problematisera hur lagstiftningen är tänkt att tillämpas i frågan gällande andra relationsformer än där det finns en kärleksrelation om man varaktigt har sammanbott innan en ansökan om parboendegarantin.

Referenslista

- Ahrne, G., & Svensson, P (2015). Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen. I G. Ahrne & P. Svensson (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder* (s. 8–15). Stockholm: Liber AB.
- Akademikerförbundet SSR. (2015). *Etik i socialt arbete: Etisk kod för socialarbetare* Kalmar: KST Infoservice.
- Ask, H., Langballe Melbye, E., Holmen, J., Salbaek, G., Saltvedt, I., & Tombs, K. (2014). Mental health and wellbeing in spouses of persons with dementia: the Nord-Tondelag healthstudy. *BMC Public Health*, 14(413). 1–12. 10.
- Berger, P., & Luckmann, T. (2003). *Kunskapssociologi - hur individen uppfattar och formar sin sociala verklighet*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Bildtgård, T. & Öberg, P. (2015). Förändrade intimitetsformer bland äldre i det senmoderna samhället. *Sociologisk forskning*, 52(1), 52–32. Från <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:794889/FULLTEXT01.pdf>
- Blennberg, E. (2016). Etik för socialt arbete. I A. Meeuwisse, S. Sunesson & H. Swärd (Red.), *Socialt arbete, en grundbok* (s.372–391). Stockholm: Natur & Kultur.
- Blomberg, S., & Dunér, A. (2015). Biståndshandläggarens yrkesroll och handlingsutrymme inom äldreomsorgen. I S. Johansson., P. Dellgran & S. Höjer (Red.), *Människobehandlande organisationer: Villkor för ledning, styrning och professionellt välfärdsarbete* (s. 194–210). Stockholm: Natur & kultur akademisk.
- Bryman, A. (2008). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber
- Eirefelt, M. (2015, 4 december). Siv och Nils tvingas att bo isär - efter 40 år. *Expressen*. Från <https://www.expressen.se/nyheter/siv-och-nils-tvingas-bo-isar--efter-40-ar/>
- Eriksson, M. (2015). Teorin om hälsans ursprung – en systematisk forskningsöversikt. I M. Eriksson (Red.), *Salutogenes – om hälsans ursprung: Från forskning till praktisk tillämpning* (s. 14–40). Stockholm: Liber.
- Eriksson, M., & Winroth, J. (2015). Hälsa och hälsofrämjande. I M. Eriksson (Red.), *Salutogenes – om hälsans ursprung: Från forskning till praktisk tillämpning* (s. 1–11). Stockholm: Liber.
- Eriksson-Zetterquist, U., & Ahrne, G. (2015). Intervjuer. I G. Ahrne & P. Svensson (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder* (s. 34–54). Stockholm: Liber AB.
- Ghazanfareon Karlsson, S. (2006). *Tillsammans men var för sig: Om särboenderelationer mellan äldre kvinnor och män i Sverige* (Umeå universitet, Institutionen för socialt arbete)
- Guan, J., Li, H., Sun, H., Wang, T., & Wu, W. (2015) The impact of a discrepancy between actual and preferred living arrangements on life satisfaction among the elderly in China. *Clinks*, 623–627. doi:6061/clinks/2015/(09)05

Harnett, T., & Jönsson, H. (2014) Sill och potatis till den ena och entrecote till den andra? Individanpassning och likvärdighet på särskilda boenden för äldre. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 3(4).

Henriksen, J-O., & Vetlesen, A J. (2013). *Etik i arbete med människor*. Lund: Studentlitteratur AB.

Kemp, C L., Ball, M M., & Perkins, M M (2015) Couples' Social Careers in Assisted Living: Reconciling Individual and Shared Situations. *Gerontologist*, 56(5). 841–854. doi:10.1093/geront/gnv025

Kvale, S., & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB.

Larsson, S. (2005). Teori, metod och empiri. I S. Larsson, J. Lilja, K. Mannheimer (Red.), *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur AB

Morén, S., Perlinski, M. & Blom, B. (2020). "En domänteori för organisering av socialt arbete i offentlig sektor": *Socialvetenskaplig tidskrift*, 22(1): 22–43.

Payne, M. (2015). *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Natur och kultur.

Proposition 2011/12:147 *Rätten att få åldras tillsammans - en fråga om skälighet, värdighet och välbefinnande i äldreomsorgen*. Från <https://data.riksdagen.se/fil/5D96CAD6-6A25-4234-8987-A71CA0A6EA8B>

Rennstam, J., & Wästerfors, D. (2015). Att analysera kvalitativt material. I G. Ahrne & P. Svensson (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder* (s. 220–236). Stockholm: Liber AB.

Sallnäs, M., Wiklund, S. & Östberg, F. (2012). Organisering, sortering och marknadsorientering. I I. Höjer, M. Sallnäs, & Y. Sjöblom (Red.), *När samhället träder in – barn föräldrar och social barnavård* (31-46). Lund: Studentlitteratur AB

Sandhu, K N., Kemp, L C., Ball M M., Burgess, O E., & Perkins, M M. (2013). Coming Together and Pulling Apart: Exploring the Influence of Functional Status on Co-resident Relationships in Assisted Living. *NIH Public Access*, 27(4). 1-24. doi:10.1016/j.jaging.2013.07.001

Socialdepartementet. (2012). *Rätten att få åldras tillsammans – en fråga om skälighet, värdighet och välbefinnande i äldreomsorgen* (2011/12:147)

Socialstyrelsen. (2013). *Äldres rätt att fortsätta bo tillsammans i äldreboende Uppföljning av en lagändring* (2013-11-3).

Socialstyrelsen. (2013). *Rätten att fortsätta bo tillsammans i ett äldreboende Vägledning för tillämpning av socialtjänst- och hyreslagstiftningen* (2013-9-16)

Socialstyrelsen. (2015) *Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten* [Broschyr]. Falun. Edita Bobergs AB. Från <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/handbocker/2015-1-10.pdf>

Socialstyrelsen. (2016) *Din rätt till vård och omsorg: En vägvisare för äldre* [Broschyr]. Falun. Edita Bobergs AB. Från <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/vagledning/2016-5-5.pdf>

Socialstyrelsen. (2016). *Från äldres behov i centrum till individens behov i centrum* Lägesrapport (2016-3-12)

Sohlberg, P., & Sohlberg, B-M. (2019). *Kunskapens former: vetenskapsteori och forskningsmetod*. Stockholm: Liber.

SoL 2001:453, *Socialtjänstlagen*. Socialdepartementet, Regeringskansliet. Från <https://lagen.nu/2001:453>

Svensson, K., Johnsson, E. & Laanemets, L. (2008). *Handlingsutrymme: utmaningar i socialt arbete*. Stockholm: Natur & Kultur

Svensson, P., & Ahrne, G. (2015). Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt. I G. Ahrne & P. Svensson (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder* (s. 17–33). Stockholm: Liber AB.

Sveriges Kommuner och Landsting. (2017).

Swärd, H. & Starrin, B. (2016). Makt i socialt arbete. I A. Meeuwisse, S. Sunesson & H. Swärd (Red.), *Socialt arbete, en grundbok* (s.393–412). Stockholm: Natur & Kultur.

Söderberg, M. (2014). *Hänsynstagandets paradoxer. Om äldre, närstående och biståndshandläggare vid flytt till särskilt boende*. Lund University School of Social Work.

Thorsén, H. (2016). *Människosyn och etik*. Stockholm: Remus förlag

Thylefors, I. (2016). *Chef- och ledarskap inom välfärdssektorn*. Stockholm: Natur & Kultur

Torgé, C. J. (2013). Using conjoint interviews with couples that have been living with disabilities and illnesses for a long time – implications and insights. *Qualitative Studies*, 4(2): 100-113.

Torgé, C. J. (2018). Whose Right to a “Reasonable Level of Living”? Spouses with Differing Care Needs in Swedish Nursing Homes. *The Journal of Aging and Social Change*, 8(1). doi: 10.18848/2576-5310/CGP (Journal)

Torgé, C. J. (2020). “Being in-Between”: Spouses That Cohabit With and Provide Care for Their Partners in Nursing Homes. *Journal of Applied Gerontology*, 39(4): 377-384. doi: 10.1177/0733464818803007

Öberg, P. (2015). Livshistorieintervjuer. I G. Ahrne & P. Svensson (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder* (s. 55–67). Stockholm: Liber AB.

Bilagor

Bilaga 1. Brev till informanter

Att åldras tillsammans
Parboendegarantin ur ett professionellt perspektiv

Information till deltagare i studien

Vi vill fråga dig om du vill ställa upp på en intervju med temat parboendegaranti inom äldreomsorg. I det här dokumentet får du information om projektet och om vad det innebär att delta. Denna information och förfrågan om deltagande i intervjustudien med ovanstående titel riktar sig till dig som har erfarenhet av beslutsfattande eller verkställande av parboendegarantin. Vi vänder oss till biståndshandläggare vilka har erfarenhet av handläggning och beslutsfattande enligt parboendegarantin samt enhetschefer på särskilda boenden vilka har erfarenhet av verkställandet av parboendegarantin.

Vad är det för projekt och varför vill ni att jag ska delta?

Vi är två socionomstudenter som läser termin sex på Högskolan i Gävle. I vår utbildning ingår det att genomföra ett examensarbete i socialt arbete. Syftet med studien är att undersöka hur biståndshandläggare samt enhetschefer på särskilda boenden resonerar kring äldres lagliga rätt att genom parboendegarantin fortsätta bo tillsammans då det föreligger skilda omvårdnadsbehov. Vidare intresserar vi oss även för hur parboendegarantin verkställs samt vilka eventuella hinder eller utmaningar man kan stå inför vid verkställandet.

Hur går studien till?

Vårt mål är att intervjua sex informanter, gärna tre biståndshandläggare och tre enhetschefer i olika kommuner. Vi hade en tanke om att intervjuerna skulle ske genom besök för de som finns geografiskt nära oss men även genom Skype för att nå ett större geografiskt område.

Intervjuerna kommer utifrån rådande samhällssituation med covid-19 endast att ske genom Skype, telefon eller genom andra digitala verktyg som vi tillsammans med dig finner lämplig. Intervjuerna beräknas ta mellan 45–60 minuter och kommer att utgå från en intervjuguide som vi har skapat. Om du samtycker kommer intervjun att spelas in, detta för att underlätta transkriberingen av materialet.

Möjliga följder och risker med att delta i studien

Vi vill lyfta fram rådande samhällssituation med covid-19, vilket är en stor utmaning för samhället i stort samt all vård- och omsorgspersonal. Med det sagt vill vi förmedla att vi har full respekt för att du har mycket annat som tar din tid och om du därav inte har möjlighet att medverka i vår studie. Med största ödmjukhet och respekt är vi väl medvetna om att deltagandet i en studie är sekundärt och vi tackar för att du tagit dig tid att läsa vårt brev.

Väljer du att delta i studien är vi mycket tacksamma och intervjuerna kommer med hänsyn till covid-19 enbart att genomföras genom digitala verktyg vid en tidpunkt som passar dig under de närmaste veckorna. Vi värnar om din och andras hälsa och vill därav inte utsätta dig eller någon omkring dig för extra risker kopplat till smittspridning.

Vad händer med mina uppgifter?

Efter genomfört deltagande i studien kommer intervjun och dina svar att avidentifieras. Det innebär att du är helt anonym och ingen kommer att kunna identifiera dig, din verksamhet, vilken stad eller kommun som ingår i denna studie. När vi har skrivit ut intervjun kommer den att raderas och fram till dess kommer materialet enbart hanteras av oss, dvs ingen obehörig kommer att ta del av materialet. Materialet från intervjun kommer enbart att användas i denna studie och ingenting annat. Resultatet av studien kommer att publiceras på DIVA portal och du kommer att få ta del av både ditt bidrag till studien samt den färdiga studien om intresse finns.

Deltagandet är frivilligt

Din medverkan är helt frivillig och du kan när som helst under intervjutillfället välja att avstå från att besvara en fråga eller avbryta din medverkan utan någon vidare förklaring.

Samtycke till att delta i studien

Jag har fått muntlig och skriftlig informationen om studien och har haft möjlighet att ställa frågor. Jag får behålla den skriftliga informationen.

☐ Jag samtycker till att delta i studien

☐ Jag samtycker till att uppgifter om mig behandlas på det sätt som beskrivs i forskningspersonsinformation

Ansvariga för studien

Om du har frågor är du välkommen att kontakta Sandra Norlander, Helena Chabbani eller vår handledare Maria Sjölund.

Sandra Norlander

Student

Högskolan i Gävle

SandraNorlander@hotmail.com

076-841 51 43

Helena Chabbani

Student

Högskolan i Gävle

helena.chabbani@outlook.com

072-396 99 96

Maria Sjölund

Handledare

Fil. Dr. och lektor i socialt arbete

Högskolan i Gävle

Maria.Sjolund@hig.se

Bilaga 2. Intervjuguide

Intervjuguide

Bakgrund

- Vilken utbildning har du?
- Hur många yrkesverksamma år har du i din nuvarande yrkesroll?
- Hur många ärenden enligt parboendegarantin har du erfarenhet av?

Följande frågor riktar sig till biståndshandläggare

Att fortsätta leva som par i ålderdomen

- Kan du beskriva hur processen går till från ansökan till beslut när äldre ansöker om att vara fortsatt sammanboende enligt parboendegarantin?
- Ser processen annorlunda ut vid ett gynnande beslut kontra avslag?
- Har ni några lokala riktlinjer och stöd vid handläggningen av ärenden gällande parboendegarantin?
 - Om ja, kan du beskriva dessa?
- Hur lång tid tar det i genomsnitt från att en ansökan kommer in till att ett beslut fattas?
 - Finns det något som kan påverka hur lång tid ansökningsprocessen tar?
- Har ni avslagit någon ansökan gällande parboendegarantin?
 - Om ja, vad var skälet till detta?
- Informerar du som biståndshandläggare att denna möjlighet finns om det framkommer vid ansökan om ett särskilt boende att det finns en make med i bilden?
 - Om inte, varför görs inte detta?
- Kan du beskriva processen om det inkommer en ansökan gällande andra relationsformer än make/maka där man varaktigt har sammanbott, exempelvis syskonpar, föräldrar och barn, hbtq personer etc?

Individualitet i ett parskap

- Ser du som biståndshandläggare några etiska hinder gällande parboendegarantin?
- Vilka fördelar respektive svårigheter ser du som biståndshandläggare med parboendegarantin?

- Har du som biståndshandläggare fattat gynnande beslut om parboendegarantin som inte har kunnat verkställas?
 - Om ja, vad var orsaken till att beslutet inte verkställdes?
- Vilka erfarenheter har du om par som provar att sammanbo på ett särskilt boende enligt parboendegarantin?
- Vilken uppfattning har du om huruvida par fullföljer sin ansökan om att sammanbo enligt parboendegarantin efter att de provat att bo tillsammans på ett särskilt boende?
- Finns det någonting som vi inte har frågat om och som du utifrån dina erfarenheter och kompetens inom området vill skicka med oss?

Vi vill tacka dig för att du har tagit dig tid att prata med oss och för att du har bidragit till vår studie.

Följande frågor riktar sig till enhetschefer

Verkställandet av parboendegarantin

- Kan du beskriva hur det går det till rent praktiskt när ett beslut enligt parboendegarantin ska verkställas? Kan du ge ett exempel?
- Hur många beslut verkställs per år?
- Ser du som enhetschef några hinder i verkställigheten av parboendegarantin, i så fall vilka?
- Vilka fördelar respektive svårigheter ser du som enhetschef med parboendegarantin?
- Vad tror du behövs för att verksamheten skulle kunna verkställa parboendegarantin i större utsträckning?
- Finns det specifika rum/lägenheter på boendet reserverat för par enligt parboendegarantin eller skapas dessa utifrån efterfrågan?
- Har du som enhetschef någonsin haft ett uppdrag om att verkställa ett gynnande beslut gällande parboendegarantin som inte har kunnat verkställas?
 - Om ja, varför gick det inte att verkställa?

Att fortsätta leva som par i ålderdomen

- Har ni i dagsläget något eller några par som sammanbor enligt parboendegarantin?
 - Om inte, har ni haft?
- Har ni haft äldre som inte vetat om att möjligheten att sammanbo finns?
 - Om ja, informeras den äldre om detta?

- Vilka erfarenheter har du om par som provar att sammanbo på ett särskilt boende enligt parboendegarantin?
- Vilken uppfattning har du om huruvida par fullföljer sin ansökan om att sammanbo enligt parboendegarantin efter att de provat att bo tillsammans?

Individualitet i ett parskap

- Ser du som enhetschef några etiska hinder gällande parboendegarantin och kan du i så fall beskriva dessa?
- Har du varit med om att ett beslut blivit verkställt men där maken med mindre eller inga omvårdnadsbehov alls har flyttat?
 - Om ja, kan du beskriva de bakomliggande orsakerna till detta?
- Finns det någonting som vi inte har frågat om och som du utifrån dina erfarenheter och kompetens inom området vill skicka med oss?

Vi vill tacka dig för att du har tagit dig tid att prata med oss och för att du har bidragit till vår studie.